

MLADIKA

ISSN 1124 - 657X

ŠT. 07/08

OKTOBER 2001

REVIIJA

L. 5000
€ 2,58

Giorgio Banchig:
 Mejnik v zgodovini
 Benečije 01

Marjeta Ratkovič:
 Marija sedem žalosti 03

Pod črto: Tudi letos polemično
 o Bazovici 06

Peter Merku: Iz spominov
 na starše (XIV.) 10

Ivo Jevnikar: Iz arhivov in
 predalov: "Staršem povej, da
 sem delal, kot so me učili!"
 Padalec Ivan Paron 12

Marij Maver: Pogovor
 s prof. Zoro Tavčar 17

Mogoče bi vas zanimalo
 zvedeti, da 22

Odmevi Drage 23

Antena 26

Ocene:
 Knjige: Z. Simčič, Dvanajst
 stolpčev in P(ost)
 S(criptum) (A.R.) 32

Na platnicah: Pisma; Za smeh;
 Listnica uprave

Priloga: RAST 06 - 2001

Takoj moram reči, da ta zbirka ni "kar tako nekaj" mimogrednega, temveč resno pripravljeno in opravljeno literarno delo za najmlajše, ne samo to. Že je tu presenečenje! Notri v knjigi sta nam-

reč kar dve prilogi: plakat Abeceda se predstavi, pa še zgoščenka s prebranimi in uglasbenimi pesmimi. Torej pesmi za branje, za poslušanje in za gledanje!

Ivanka Hergold

SLIKI NA PLATNICI: Zgoraj, pisatelj Boris Pahor govori na proslavi bazoviških junakov 9. septembra 2001 (foto Maver); spodaj, udeleženci prve okrogle mize na letošnji Dragi (foto KROMA).

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaz Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Mitja Petaros, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Uredništvo in uprava:
 34133 Trst, Italija,
 ulica Donizetti 3
 tel. 040-370846; fax 040-633307

urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z. o.z.
 Reg. na sodišču v Trstu št.193

Član USPI
 (Zveze italijanskega
 periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
 5.000 lir. Celoletna naročnina za
 Italijo 40.000 lir; nakazati na poštni
 tekoči račun 11131331 – Mladika -
 Trst. Letna naročnina za Slovenijo
 in druge države 45.000 lir (ali
 enakovreden znesek v tuji valuti),
 po letalski pošti 55.000 lir.

Tisk: Graphart snc - Trst

Mejnik v zgodovini Benečije

Njihova je prihodnost...

Podržavljenje šole v Špetru je mejnik v zgodovini slovenske skupnosti v videmski pokrajini. Gre za doslej največje priznanje za slovensko manjšino iz zaščitnega zakona, ki so ga odobrili 14. februarja letos. Ta priznava Slovcem iz Benečije enako dostojanstvo in enake pravice kot drugim, hkrati pa upošteva posebnost njihove zgodovine, iz česar izhaja drugačen pristop do slovenskega izobraževanja. V tem ko 12. člen tega

zakona predvideva postopnost in svobodo izbire slovenskega izobraževanja po vseh šolah in priznava posebnost dvojezične šole v Špetru, hkrati dokazuje, da je zakonodajalec dojel prošnje skupnosti, ki želi sicer ponovno potrditi svojo identiteto v okviru zgodovinske kontinuitete, obenem pa je odprta za nove perspektive in nove rešitve. Vsekakor bi nekatera določila iz tega dela zakona lahko bila natančnejša in predvsem odločnejša v dajanju prednosti slovenskemu izobraževanju v širšem obsegu.

Priznanje, ki je bilo podeljeno 11. septembra (na dan, ki bo ostal zapisan v zgodovini zaradi tragičnega atentata v New Yorku), pomeni cilj po dolgi poti, ki je bila začeta v začetku osemdesetih let, ko so v Benečiji nekateri konkretnije začeli delovati za zaščito krajevnega slovenskega jezika in kulture s pomočjo usmerjenih intervencij, da bi nudili slovenski skupnosti novo perspektivo, saj je ta skupnost spoznala pomembnost svoje identitete tudi skozi izkušnjo potresa in kasnejšo obnovo.

Začetek delovanja otroškega vrtca in osnovne šole leta 1984 v prostorih, ki so bili - spričo majhnega števila otrok - preobsežni, ni bil slučajnost. Potreba in zahteva po slovenskem izobraževanju sta se pojavljali in bili čedalje bolj slišni na številnih in različnih krajih, čeprav še ni bilo povsem jasno, na kakšen način, v kolikem času, s kakšnimi sredstvi (tudi finančnimi) bi bilo mogoče uresničiti načrt, ki se je takoj pokazal za zelo zahtevnega in s še nejasnim zaključkom. Predvsem so manjkali preverjeni modeli delovanja, osebje je tako moralo oblikovati šolo, ki naj bi odgovarjala resničnim razmeram in pričakovanju staršev in pobudnikov, sproti, iz meseca v mesec, iz leta v leto. S časom si je šola z uspehi in napakami (te so skoraj nujne pri taki vrsti projekta) zgradila lastno fiziognomijo in se uveljavila v okviru slovenske skupnosti ter si pridobila pomembno vlogo v kontekstu izobraževalne ponudbe v Benečiji. Nenehno naraščanje števila učencev je prisililo šolske upravitelje k iskanju novih, večjih prostorov v stavbi nekdanjega zavoda za poklicno izobraževanje v Špetru, ti pa so danes že tesni v luči nadaljnjega razvoja zavoda.

Trenutno obiskuje šolo 167 učencev: 64 jih je v vrtcu in 103 v petih razredih osnovne šole (26 v obeh oddelkih prvega razreda). Te številke zajemajo nad 40% šolske populacije v Nadiških

dalje na naslednji strani ⇒

dolinah. Nekateri učenci pa prihajajo tudi iz obmejnih furlanskih občin, kamor so se preselili mnogi beneški Slovenci.

Uspeh dvojezične šole, ki spričo ovir, nezaupanja in predsodkov ni bil pričakovan, lahko pripišemo praznini, ki je nastala v slovenskem izobraževanju, in potrebi, da bi jezikovno in kulturno narodno bogastvo zaupali novim dejavnikom.

Od leta 1933, ko je Mussolini prepovedal uporabo slovenščine po cerkvah, so slovenske župnijske in domače "šole", če že niso bile zaprte, potonile v ilegalno. Po drugi svetovni vojni pa so s starodavno tradicijo poučevanja krščanskega nauka v slovenščini ponovno začeli le v maloštevilnih župnijah. Otroci so se namreč nekoč učili pisanja in branja v slovenščini iz katekizma, pesmaric, molitvenikov, knjig Celovške Mohorjeve družbe, kar je vse učinkovalo kot neke vrste abecednik. Alfabetizacija v materinem jeziku je bila torej precej razširjena in so jo posamezniki gojili tudi kot odrasli, medtem ko so italijanščino opustili ob zaključku osnovne šole in so jo uporabljali samo v stikih s prebivalci furlanske nižine.

V povojnem času pa so postopno opuščanje slovenščine v cerkvah, nenehna protislovenska propaganda, podaljšanje starostne dobe v obveznem šolanju in prihod televizije ustvarili v slovenskem izobraževanju praznino. To praznino so kasneje nekateri skušali zapolniti z raznimi pobudami, ki so se potem strnile v idejo o dvojezični šoli. Ta šola torej pomeni idealno kontinuiteto slovenskega izobraževanja v Benečiji in ni, kot nekateri trdijo, tuje telo ali prisila od zunaj. Njen lastni uspeh je pravo zagotovilo, da je šola popolnoma vraščena v družbeno in kulturno stvarnost ozemlja, o katerem je govor. Perspektive za prihodnost so torej zelo dobre, vendar je treba projekt dopolniti z izobraževanjem na srednji šoli, kar je neobhodno potrebno za dopolnitev šolskega izobraževalnega ciklusa.

Danes obstaja še nevarnost, da bo to ostal edini zavod za slovensko izobraževanje v videmski pokrajini in da ne bodo udeležili ostalih določil 12. člena zaščitnega zakona za Slovence, ki predvideva – sicer le na zahtevo staršev – poučevanje slovenščine, krajevne zgodovine in tradicij po vseh šolah vseh občin, kjer je navzoča slovenska manjšina. S tem pa se začneja novo, še neprehojeno poglavje slovenskega izobraževanja v Benečiji.

Giorgio Banchig

Ministero dell'Istruzione dell'Università e della Ricerca
Ufficio Scolastico Regionale per il Friuli-Venezia Giulia - Direzione Generale
34192 - Trieste - Piazza Sant'Antonio, Numero 6 - ☎ 41 141 37834111 ☒ fax 041 3781293

VISTO l'atto modificativo della predetta convenzione che ha fissato per l'a.s. 2000/2001 il contributo annuo ministeriale in lire trentasettemilionicinquecentomila per sei classi autorizzate al funzionamento, per un totale complessivo di lire duecentoventicinquemilioni a decorrere dal 1.09.2000;

CONSIDERATO che il riconoscimento delle predette scuole come statali implica l'inquadramento del personale direttivo, docente, amministrativo, tecnico e ausiliario, già in servizio con rapporto di lavoro subordinato alle dipendenze dell'Ente gestore Istituito per l'Istruzione Slovena, nei corrispondenti ruoli statali del personale scolastico del Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca;

VISTO il D.Lvo 30 marzo 2001 n. 165 e in particolare l'art. 30;

RAVVISATA la necessità di dare attuazione al disposto di cui al comma 5 dell'art. 12 della legge n. 38/2001 pur in attesa di ricevere, da parte del Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca, la comunicazione del capitolo di bilancio al quale imputare la spesa per gli stipendi del personale;

DECRETA

In attuazione della legge 23 febbraio 2001, n. 38, art. 12 comma 5°, per effetto della quale la scuola materna privata e la scuola elementare parificata con insegnamento bilingue sloveno - italiano gestite dall'Istituto per l'Istruzione slovena di San Pietro al Natissone in provincia di Udine sono riconosciute come scuole statali, il personale direttivo, docente, amministrativo, tecnico e ausiliario che presta servizio presso le medesime scuole, è inquadrato nei corrispondenti ruoli del personale dello Stato, a seguito dell'accertamento del possesso dei requisiti prescritti per l'accesso ai ruoli medesimi dai Contratti Collettivi Nazionali di Lavoro del personale della scuola e dalle disposizioni legislative e regolamentari vigenti.

Il personale direttivo, docente, amministrativo, tecnico e ausiliario che presta servizio presso le medesime scuole dovrà presentare a questo Ufficio Scolastico Regionale domanda di inquadramento entro 30 giorni decorrenti dalla notifica del presente decreto, autocertificando il possesso dei requisiti prescritti.

Con provvedimenti individuali di inquadramento sarà disposta l'apertura di spesa fissa presso il Dipartimento Provinciale del Tesoro di Udine.

Il presente decreto sarà sottoposto ai controlli di legge e sarà trasmesso all'Istituto di istruzione slovena di San Pietro al Natissone ai fini della notifica a tutto il personale interessato e della successiva comunicazione a questo Ufficio degli estremi delle notifiche.

II DIRETTORE GENERALE
Bruno FORTE

E-mail: sovr.fu@istruzione.it - sovrscol.fv@tiscalinet.it
Web: http://web.tiscalinet.it/sovrscol_fvgt

Druga stran dekreta o ustanovitvi šole.

Velika oranžno rumena krogla je počasi lezla izza bližnjega gozdička, vrabci so se vreseče, vsiljivo zaganjali v posodo z ostanki muckove hrane, dokler jih ni pregnal star lisast sosedov maček, ki velja za krutega, neizprosne gospodarja mačk v bližnji okolici. Z zanimanjem sem opazovala veliko rjavo bogomolko na cvetlični gredi, jo narahlo pobožala in ji rekla:

“Kako si lepa, čisto nekaj posebnega s svojo kot plutovinast zamašek sploščeno glavo.”

Odprla so se vhodna vrata in na prag je ležerno stopil Luka s sandalami v rokah. Sklonjene glave je sedel na stopnico ter počasi natikal obuvalo. Takoj sem lahko ugotovila, da je slabo razpoložen, sicer bi se na hitro obul in zgovorno pritekel k meni. Tako pa je mencial in gledal v tla. Želela sem ga razpoložiti. “Luka, pridi pogledat bogomolko, take še nisi videl.”

Ker ni bilo odziva, le zamišljen obrazek in sklonjena glava, sem poskušala znova. “Luka, vroč junijski ponedeljek se nam obeta, poglej kako okroglo in vroče je sonce že navsezgodaj zjutraj! Spet bo pasja vročina, kot vse te dni.”

Le rahlo se je nasmehnil in ponovno sklonil glavo. “Babica, kaj si malo br, br...? Saj psi ne delajo vročine, zakaj potem praviš, da bo pasja vročina?”

Bleknila sem na slepo, ker me je v trenutku prešinilo, da pravzaprav ne vem, zakaj pasja vročina. “Tako se reče, Luka, ker psi ne prenašajo vročega sonca.”

Ponovno so se odprla vrata in prikazal se je Lukčev ati, moj sin, da ga pred službo odpelje v vrtec. “Babica, a veš, zakaj je Luka danes tako nerazpoložen? Povprašal bi te rad, če jutri lahko ostane na počitnicah, resnično samo jutri.”

Nič nisem pomišljala, ker sem skoraj petletnemu vnučku rada ugodila, za kar sta bila moja otroka prikrajšana. “Samo za en dan se ne izplača Luka, danes še pojdi v vrtec, potem pa ostani ves teden doma. Splanirali bomo kratke dopoldanske izlete, da nam ne bo dolgčas.”

Njegove temne očke so hipoma oživele, obrazek

je razpotegnil v prisrčen nasmeh, pritekel k meni, mi z ročicami objel glavo in mi pritisnil močan poljubček na lice.

Koliko otroku pomeni malenkost, ki si mu jo sposoben dati, sem pomislila, odrasli pa neprestano hlastamo za neulovljivimi, neuresničljivimi, odmikajočimi se iluzijami, ki nas pehajo v nezadovoljstvo in neizpolnjenost, čeprav hrepenimo po izpolnitvi in sreči. Drobna prijaznost, kanček nepomembne pripravljenosti brez velikega žrtvovanja mu bo pole-

pšala dneve prihajajočega tedna. Z grozo slabe vesti se oziram nazaj, v otroštvo mojih dveh sinov, ki sem ju ob petih zjutraj metala iz postelje, ovijala v debele deke in ju iz toplega gnezda prenašala v varstvo k sosedu. Kasneje si za pogovor in igro nisem vzela časa, pre-

puščala sem ju dvorišču bloka, sovrstnikom, v roke sem jima porinila denar za sladoleđ, le da sem po napornem dnevu imela mir.

Žival noč in dan bdi in ljubkuje svoje mladiče, jih greje s toploto svojega telesa, boža z vlažno slino hrapavega jezika, uči lovskih in obrambnih spretnosti, dokler niso povsem godni za samostojno življenje. Me, človeške matere, pa smo jih z bistrino svojega neprekosljivega razuma, neprestano opevane ljubezni in žrtvovanja prepustile drugim, nepredvidljivemu toku, ki žejne pristnih nežnih dotikov in varne ovojnice materine aure, premetava po neznanu strugi in jih odloži na tuje, strašljivo obrežje. Nato pa se s širino svojega ljubečega srca brezuspešno in naivno sprašujemo: Zakaj je tak in tak? Z vsem srcem sem ga ljubila, mu stala ob strani, se zanj žrtvovala in mu dajala vse, kar je zahteval. Izgorela sem, da sem mu nudila vse, kar je potreboval in še več od tega, le sebe v celoti, kot me je željno pričakoval v svoji nežni otroški duši, mu nisem bila sposobna dati.

Luka se je sklonil in narahlo dregnil bogomolko, ki se je za čuda povsem počasi, brez ihta, odpravila po kratko pokošeni travi.

Dvignil je pogled k meni. “Babica, zadnjič je Deja hotela pohoditi mravljjo, ki je lezla po potki.

Ustavil sem jo in ji dejal, da se živali ne ubijajo. Ko me je začudeno vprašala zakaj, sem ji povedal, da si me ti tako učila, ker tudi živali, kot mi ljudje, ljubijo življenje. Rekel sem ji: "Pomisli, da bi prišel velikan, višji od hiše ter bi te s svojimi ogromnimi podplati pomendral." Presenečeno me je pogledala, se umaknila, mravlja pa je s svojim tovorom veselo izginila v travi."

Oh, resnično sem ga tako učila. Preplavilo me je toplo čustvo, da ljubezen do vsega živega že zdaj, v rosnem otroštvu prenaša naprej. V vznemirjenosti sem pozabila, da nežna otroška duša ne razume visokoletečih naukov. "Res je Luka. Morda zdaj vsega ne razumeš, toda kasneje, ko odrasteš, se boš morda le spomnil mojega pripovedovanja. Vso naravo, rastline, živali, vse ljudi tega sveta, kakršnikoli že so, moraš imeti rad. Tudi potoke, reke, travnike in gozdove, hribe, planine, modro nebo in svetleče zvezde. Če storiš silo vodi, drevesu ali nebu, prizadeneš rastlino, žival in človeka. V stvarstvu, ki nas obdaja, je vse medsebojno povezano in prepleteno. Najprej pa moraš v svojem srčku občutiti zadovoljstvo in mir ter ljubiti samega sebe, da boš to neizmerno energijo ljubezni lahko razdaljal."

Ošinil me je s svetlobo nedolžnega otroškega pogleda, sedel v avto in mi pomahal. Zajel me je občutek sreče, ker sem svojemu vnučku polepšala dan.

Med dolgočasnimi dopoldanskimi opravili sem razpoloženo popevala ter skovala načrt vsakodnevnih izletov v naravo. Pred mano so bili štirje dopoldnevi, ki jih bom odtrgala vsakdanjosti in posvetila vnučku.

Vse lepo in prav, kot razigran otrok sem se veselila, ko sem si živo predstavljala Lukca, ki bo užival v majhnih radostih. Toda ponoči me je iz globokega spanca predramil glas mobilnega telefona. Planila sem kvišku, prižgala luč in pogledala na uro. Deset minut do polnoči, le kaj se je zgodilo, sem zmedeno pomislila. Datum 31.7.2000. Pritisnila sem tipko in na drugi strani zaslišala glas starejšega sina Aleksa. "Mama, samostan gori..."

Nič mi ni bilo jasno. "Kako, kaj, kakšen samostan...?" Zbodlo me je v prsih in glavo so mi mrzlično spreletele zle misli. Od grozovite Aleksove prometne nesreče pred slabimi štirimi leti, ki mu je zapustila težke posledice, mi je glas telefona, posebno še v nepredvidljivem času, paral možgane.

"Ja samostan, saj veš, kje stoji samostan! V središču mesta!"

Takoj sem se odločila. "Pogledat grem! Tudi v lokal skočim, da se prepričam, če je vse v redu." Z žalostjo v srcu sem pomislila na stanovalce v samo-

stanu, ki se težko prebijajo skozi življenje, zdaj pa jim bo ogenj požrl streho nad glavo.

"Boš res šla? Prosim te, sicer ne bom mirno spal. Saj veš, da težko hodim, mesto pa je gotovo polno radovednežev."

Aleks ima v najemu gostinski lokal v neposredni bližini samostana, loči ju le parkirišče in ozka cesta. Predstavljala sem si, da ognjeni zublji lahko mimogrede preskočijo visoko samostansko streho.

"Pa sporoči mi, kaj se dogaja," je še dejal, nato pa sem skočila v kopalnico in se na hitro umila z mrzlo vodo, da sem vsaj malce zbistrila um. Nase sem zmetala obleko, zaklenila vrata in sedla v avto. Žaromete sem prižgala šele po nekaj deset metrih, da ne bi zbujala ostalih.

Avto sem parkirala pri parku, kakih tristo metrov od dogodka, ker sem predvidevala, da je parkirišče pri lokalu zaradi radovednežev polno. Po osvetljeni ulici sem se napotila proti središču in v nosnice mi je udaril vonj po zažganem. Sprejel me je neznosen trušč in ropot gasilskih črpalk. Mestni trg je bil obdan z rumenim trakom, ob njem so se radovedno prerivale gruče ljudi, nekateri so se smejali, drugi pa z grozo opazovali strašljivi prizor. Če bi prišla s strani sinovega parkirišča, bi naletela na samostansko zgradbo, tako pa je bila pred mano cerkev Žalostne matere božje. Grozljivo brnenje, hrumenje in ropotanje je preglasilo vpitje gasilcev, policajev, ki so skrbeli za red ter opazovalcev, ki so se brezuspešno pogovarjali in kričali drug drugemu. Bilo je tako strahotno, da niti svojih lastnih misli nisem slišala.

Ozrla sem se proti cerkvi in presenečeno obstala. Stisnjena med samostanske stene je stala tam v strašljivi noči, kot ogromna škatla, brez strehe, s tlečimi tramovi in vstajajočimi svetlečimi iskrami, ki so jih, še preden bi lahko nadaljevale svojo smrtonosno pot pustošenja, umirili curki vode gasilskih cevi. Sin me je obvestil, da gori samostan, zgorela je pa cerkev. Le kaj je na drugi, samostanski strani?

Napotila sem se naprej, okrog rumenega traku. Trg je bil natrpan z gasilskimi in policijskimi vozili, hrumeče črpalke so potiskale vodo v cevi in jo brizgale tudi po vseh sosednjih strehah, da ne bi prišlo še do hujše katastrofe. Na ramenu snemalca se je z njim vred v gneči obračala televizijska kamera. Srečala sem znanko, ko pa sem ugotovila, da se zaradi trušča sploh ne slišiva, sem odšla naprej. Na srečo ni bilo vetra, sicer bi bile razsežnosti nesreče mnogo hujše.

Čeprav je požar izbruhnil na podstrešju samostanske zgradbe, je ognjenim zubljem na srečo podlegel le manjši del strehe. Na tej strani je bilo skoraj

mirno, kot da se nič ne dogaja. Ob ograji je slonela starejša gospa s snaho. Ustavila sem se in zapletle smo se v pogovor. Ugotavljale smo, kaj bi lahko bil vzrok požara.

“Saj ni čudno,” je vzrojila starejša gospa, “ko pa danes vsi, moški in celo ženske kadijo po cesti, čike pa odvržejo kamorkoli se jim poljubi.”

Snaha jo je pomirjujoče pogledala. “No, no mama, saj ne veste, kaj je zanetilo požar...”

Ni se povsem pomirila, še nekaj je brundala predse, jaz pa sem modro molčala, ker spadam med tiste, ki jih je upravičeno obsojala.

Bog, s kakšno tesnobo v srcu sem odklenila temni lokal. Obrnila sem električno stikalo, pa nič. Tudi drugega... Obstala sem v mraku, gostoto noči je razblinjala le svetloba luči s ceste, ki se je pritajeno kradla skozi velika okna. Gotovo je zaradi požara pregorel glavni vod, sem zaskrbljeno pomislila. V mislim sem na hitro preletela vse, kar bi se lahko stalilo ali pokvarilo. Pa razen pijač ni bilo ničesar takega, razen sladoleda. Dvignila sem pokrov hladilne vitrine. Posodice so bile na pol prazne, v skrinji pa sladoleda ni bilo, torej ne bo večje škode.

V kozarec sem si nalila breskov sok, sedla na stol, prižgala cigareto in se zatopila v svoje misli. Dve je kazala ura, ko sem vstala, zaklenila lokal in odšla po temačnem drevoredu divjih kostanjev do parkiranege avtomobila.

Jasno, da sem zjutraj važno in pomembno razlagala, kako sem bila ponoči prisotna na mestu požara, čeprav si zaradi noči in zmede, ki je vladala, nisem bila prav na jasnem, kaj se je zgodilo. Pripovedovala sem o strahotnem trušču in cerkvi, ki je ostala brez strehe.

Na Lukca sem povsem pozabila, ko je nenadoma planil. “Babica, zakaj me nisi zbudila, da bi šel s tabo!?”

Nelagodno sem se nasmehnila ob spoznanju, da otroka obremenjujem z zanj nerazumljivi rečmi. “Luka, v tem času so vsi otroci spali, pogorišče si boš pa lahko ogledal.”

Konec koncev, sem pomislila, tudi to je drobec tekočega življenja, v katerega nezavedno vstopa moj vnuk. Pravzaprav težko izluščim bistvo, ki mu ga lahko prikažem in stvari, ki jih moram zamolčati, da ne bi obremenjevala majhne otroške glavice. Sicer pa nisem psiholog, ki naučeno poučuje, kaj je za otroka dobro in kaj ne. A mi je vseeno jasno, da mu ovijanje v varno, mehko vato lahko prej škodi kot koristi.

Zunaj se je zaslišalo brnenje mopeda in tlesk pokrova poštnega nabiralnika, ko je raznašalec

vtaknil vanj časopis. Že na prvi strani sem zagledala nočno razdejanje, cerkev brez strehe, s štrlečimi, ožganimi požarnimi zidovi. Na sreči sem lahko prebrala, da večine stanovalcev nesreča ni prizadela, le tri stanovanja so bila neuporabna, razmočena zaradi vode. Fanta, ki je planil na podstrežje reševat svojo mucka, so z opekljami prepeljali v bolnico.

Luka je planil po časopisu, sedel na kavč in si pogorišče zvedavo ogledoval. Vse je hotel zvedeti v en mah. Posebno podrobno sem mu morala pripovedovati o gasilcih in policiji, ker vse, kar je povezano z njimi, neizmerno obožuje. Policaji in gasilci so zanj neustrašeni heroji in junaki.

Nesrečno me je pogledal, ko sem mu iz rok vzela časopis. “Luka, dovolj je, gremo v Vintgar!”

Svetlečih očk me je proseče pogledal. “Pogorišče si bom pa vseeno lahko ogledal...?”

“Seveda, seveda...,” sem hitela in razmišljala, kako si vse skupaj predstavlja ter v kakšni luči bo gledal dogodek nazaj, ko odraste.

Luka je v trenutku na vse pozabil in očke so mu zadovoljno žarele, ko sva si oprtala na pol prazne nahrbtnike s sendviči in sokom.

Dedek je ustavil avto pri vodnem zajetju, nato pa smo se povzpeli navkreber, po gozdni potki. Že po nekaj korakih nas je pozdravil žuboreči izvir, v katerem je nekdo vtaknil žleb, zaradi lažjega natakanja in pitja vode. Snela sem nahrbtnik, ga razvezala in Lukcu pomolila prazno steklenico.

“Na, natoči bistro, zdravo pohorsko vodo. Če bi jo vsi ljudje lahko pili, nihče nikoli ne bi zbolel.”

Vsi trije smo se nacedili do onemoglosti in napolnili steklenico ter jo vtaknili v nahrbtnik za pozneje. Hladna, dobrega okusa in vonja mi je zbistrila možgane. Oh, kako sem uživala ob pogledu na razi-granega, zadovoljnega vnučka.

Razposajeno sem vzkliknila: “Luka, spomnila sem se pesmice, ki me jo je naučila mama, ko sem bila tvojih let.”

Željno me je opazoval, jaz pa sem vzneseno deklamirala.

“NAJBOLJŠE VINCE BELO JE, IZVIRA IZ-
POD SKALCE, PRELEPO SVETI SE. PO LOGU
TIHO TEČE, ŽIVINICO POJI IN VSAKA DROB-
NA PTIČKA, SI ŽEJO POGASI. OD TEGA
VINCA BOLELA GLAVA TE NE BO, TELO BO
TVOJE ZDRAVO IN ČVRSTO.”

Dobre volje sem mu jo še enkrat ponovila, odpiral je svoja majhna usteca in ponavljal za mano. Opazila sem, da mu ni vse jasno, ker je omenjeno vince, pa sem si rekla, da mu bom razložila kdaj drugič, ko se bova pesmico učila.

V senci dreves smo se povzpeli navzgor po markirani poti in se ustavili pri leseni klopci, do katere je sramežljivo, skozi listje kukala bela sončna svetloba. Z Lukcem sva razložila lahke nahrbtnike, jih prislonila ob drevesno deblo, iz mojega vzela steklenico vode in na silo smo se nacejali. Luka se je prešerno smejal in veselo vriskal. Na dan je potegnil belo polivinilasto vrečko in vzkliknil: "Dedi, greva loviti ribe!"

Medtem, ko sta se napotila v globel, sem legla na klopco in se predala Tišini. Pa ne za dolgo, ker me je zdramilo Lukčevo žvrgolenje. "Babica, pogledj, ujela sva žabo! Doma jo bomo spustili na vrt, kjer jo bom vsak dan lahko opazoval!"

Rumeno zelena, vlažna žaba je nemočno ždela na dnu vrečke, z izbuljenimi, prestrašenimi očmi. Ozrla sem se v razžarjen Lukčev obraz. "Luka, odnesi jo nazaj v vodo, doma na vrtu bo umrla. Morda jo čakajo nebolgljeni otročički, kaj bodo brez mamice? Pa četudi jo odneseš v potok pod hišo, bo žalostno ždela in hrepenela po rodnem Vintgarju."

Za hip ga je preletela otožnost, nato pa je prijel dedka za roko. "Dajva, spustiva jo nazaj v potok!"

Žaba je s svojimi dolgimi kraki veselo preskakovala iz kamna na kamen in se izgubila v vodi oglušujočega potoka.

Na svojih kratkih popotovanjih smo vsak dan doživljali nove, vesele dogodivščine, se smejali, uživali in se učili. Popoldne ob svojih lesenih živalih in razmetanih lego kockah pa je Luka vneto sestavljal cerkveno pogorišče in vsak lego pajac je postal policaj ali gasilec.

V zgodnjem četrtekovem večeru pa me je presenetila Manja s svojo zame čudno prošnjo, ko me je

poklicala po telefonu. "Imaš jutri kaj prostega časa?"

Že večkrat sem se prenaglila, zato ji nisem takoj odgovorila, temveč sem jo narahlo potipala. "Zakaj?"

Neodločno, po stari navadi je mencala. "No, ja več, potrebujem ženske, ki bi jutri dežurale v župnišču. Samo po dve uri, med deveto in sedemnajsto. Nič takega, sprejemanje telefonskih klicev in izpolnjevanje položnic, glede prispevkov za obnovo pogorele cerkve."

Kri mi je vroče hušknila v glavo in ožarila obraz. "Kako, Manja, razumi, najmanj štirideset let že nisem bila v župnišču. Od otroštva, ko je oče pleskal zakristijo, sama pa sem sladko grizljala ostanke obrezane hostije. Dobro ti je poznano, da sem bila dolga leta zagrizeno zaprisežen ateist, zdaj pa naj se naenkrat pojavim v župnišču? Saj niti ne vem, če še vedno stoji na starem mestu... je vhod še vedno tam, s strani nekdanjega Doma kulture, kot nekdanj? Sicer pa, nimaš nikogar drugega, kako si se kar naenkrat spomnila name?"

Njen glas je izdajal vdajo. "Premalo nas je, ker je čas dopustov, pa sem pomislila..." Hip nato pa je njen mencavi ton postal samozavestnejši. "Ne bo ti škodilo, če boš storila dobro delo, sicer pa tu in tam zaideš k maši. Kot si mi povedala, tudi v Boga verjameš. Gotovo ti bo štel v neprecenljivo dobro, če boš žrtvovala dve kratki urici."

Ujeta na limanice sem pomislila, da ima Manja prav. Čeprav sta nas otroke oče in mama vzgajala v predani veri, sem jima dolgo spretno prikrivala, posebno očetu, ki sem se ga bala, da je to zame "lari fari". Bog je bil zame preveč izmuzljiv, neotipljiv in neoprijemljiv, ker se ga nisem mogla dotakniti, prisluhniti njegovemu glasu, ni mi dal priložnosti

..... *POD ČRTO* TUDI LETOS POLEMIČNO O BAZOVICI

Tudi na letošnji, 71. počastitvi bazoviških junakov ni šlo brez polemik. Lani je za slabo kri poskrbela Slovenska nacionalna stranka, ki se je obregnila ob prisotnost takratnega slovenskega premiera in ministra za obrambo Andreja Bajuka in Janeza Janše na bazovski gmajni, letos pa je polemične odzive sprožil govor Borisa Pahorja na osrednji svečanosti (govor je bil objavljen tako v Primorskem dnevniku kot v

Novem glasu). Kaj pa je Pahor pravzaprav rekel? V bistvu je ostro kritiziral ideološki pristop do narodnostnega vprašanja s strani slovenske in italijanske levice (tudi v luči zaščitnega zakona za slovensko manjšino), poleg tega pa še mlačnost matične Slovenije do zamejstva. Pri tem se je zavzel za skupno slovensko socialdemokratsko stranko in opozoril na pomembnost visoke kulture za slovenski narodni razvoj.

Nekomu to ni šlo v račun. Kratke, a pikre reakcije Stojana Spetiča v Primorskem dnevniku ne bomo komentirali, vendar pa ni mogoče iti mimo javnega nestrinjanja s Pahorjem, ki ga je v istem dnevniku v dolgem razmišljanju izrazil eden od članov organizacijskega odbora bazovske svečanosti, Igor Gabrovec. Pahorju je očital, da je čez udeležence "pljusnil čeden sveženj zagrenjenosti in po-

občutiti toplo mehko dlani ali trdoto neizprosne roke po zadnji plati. Ni dišal po znoju utrujenega telesa, tobaku ali ostrih pleskarskih barvah. Njegovo tego obličje me je nemo opazovalo s križa v cerkvi iz kota domače kuhinje. Zame ni obstajal, ker se mi niti v meglici otroške samote in žalosti ni prikazal.

Toda pred nekaj leti se je nekaj zganilo v mojem otopelem srcu, kako in na kakšen način, si ne znam razložiti. V življenju mi je šlo prav lepo, ničesar nisem potrebovala. Dobra služba, razumevajoči sodelavci, odraščajoča otroka, znosen mož. Tipaje, narahlo, razumevajoče je potrkal, na stežaj sem odrihnila zapah in dolgo vklenjena bleščeča luč se je razlila iz srca, me ovila z mehko neskončne ljubezni in vzneseno sem dojela, da On je, je bil in vedno bo. Prikrit s poroženelo ovojnico oprijemljive materialnosti, je skušal staliti ledeno skorjo in mi nevsiljivo ponudil roko. Hvaležna sem sebi, da sem jo sprejela, kajti samo On je vedel, da me čakajo težki trenutki preizkušenj in tragedij, ki jih brez Njega ne bi bila sposobna prebroditi. Brez Njega, Boga, ne bi več obstajala, morda bi izginila telesno ali pa bi taval moj duh v neznanih prostranstvih, nerazumljivih ljudem, ki me obkrožajo.

In tako sem zdaj, ko me je Manja prefinjeno izzvala, brez pomisleka bleknila: "No prav, pa pridem, od treh do petih, ker dopoldne smo z Lukcem na izletu."

Dobra Manja, idealist brez primere, se mi je neutrudno zahvaljevala, kot da bi bila usluga namenjena prav njej osebno.

Sedela sem v župnijski pisarni, sprejemala telefonske klice, izpolnjevala položnice, zanimiva kriminalka, ki sem jo vzela s sabo za vsak slučaj, pa je otožno samevala na mizi. Razmišljala sem, zakaj je

cerkev pravzaprav pogorela. Šestletna obnova, vredna 30 milijonov tolarjev, ki so jih v denarju in delu prispevali v glavnem ljudje in to tisti, ki nimajo veliko, je tekla h koncu. V popolnosti bi se pokazala v septembru, na nedeljo po prazniku Žalostne matere Božje, v oktobru pa bi dočakala škofov blagoslov. Zdaj pa se je vse prestavilo za nekaj mesecev, dokler pustošenje požara ne bo sanirano. Opuščeno, ki zahteva sredstva 45 milijonov tolarjev.

V spomin mi je priplaval rek moje mame, ki je znala reči: "Brez nuje se še čevelj ne obuže." Se pravi, na tej naši ljubljani Zemlji tudi list z drevesa in las z glave ne odpade brez tehtnega vzroka, z določenim namenom. Torej nas Marija, pa prav Žalostna mati Božja v svoji žalosti svari in opozarja. Na svojstven, času in stanju primeren način, ki ga lahko nezakrknjen, duhovno odprt človek zazna in dojame, svoji širini primerno.

Toda ali bomo v svoji nevedni zagledanosti vase razumeli njeno proseče opozorilo? Kaj nam želi povedati, pred čim nas želi ubraniti, česa nas hoče rešiti...?

Tedaj sem na mizi ugledala fotokopije lastnoročno napisanih papirjev, datiranih daljnega leta 1938. Vzela sem jih v roke in na hitro preletela ter ugotovila, da župnijska kronika pravi, da je podružna cerkev v Slovenski Bistrici s sedanjim prezbiterijem, ki izvira iz 14. stoletja obstajala že leta 1629. V zemljiško knjigo je vpisana kot "Podružnica Marije sedem žalosti".

Marija sedem žalosti, Marija sedem žalosti..., me je v globinah nezavednega boleče prešinilo, nevedni um pa je zaman iskal razlago. Nikoli še ni slišal za Marijo sedem žalosti.

Ob petih popoldne sem zapustila pisarno, se vrni-

POD ČRTO

sledične maščevalnosti", dalje mu je očital, da je spremenil bazovsko gmajno v "kraj ločevanja in rekriminacije" in da je govorniško tribuno izkoristil za "skoraj medosebno obračunavanje". No, nihče ne dvomi, da ima vsakdo pravico povedati svoje mnenje in da - če misli, da je potrebno, - izrazi globoko nestrinjanje v tem primeru s Pahorjevim govorom. Vendar bi Igorja Gabrovca kot člana organizacijskega odbora bazovske proslave radi spomnili, da ni prvič, da se Pahor kritično dotakne slo-

venske stvarnosti. To je eden izmed njegovih stalnih leitmotivov in ga lahko zasledimo v številnih njegovih spisih in govorih. Pahor namreč ni "politično korekten", kot so to mnogi drugi govorniki. Mislimo torej, da so organizatorji bazovskih svečanosti dobro vedeli, čemu gredo naproti, ko so povabili Pahorja, da spregovori množici na bazovski gmajni. Zakaj torej sedaj tako sprenevedanje Igorja Gabrovca? Se hoče oprati pred tisto levico, katere član med drugimi je?

Poleg tega ni šlo niti za "zagrenjenost" in "maščevalnost", pač pa za sicer trpko, a točno analizo našega položaja. In ne pozabimo, da Boris Pahor ni eden današnjih politikov, ki toliko govorijo in nič ne povedo, ali pa ne stojijo za svojimi besedami: z razliko od le-teh je Pahor za tiste vrednote pravice, svobode in solidarnosti, o katerih imajo vsi polna usta, bil pripravljen tvegati življenje. Ostal je živ, a ga je internacija v nacistično taborišče vseeno drago stala. Nekoliko več spoštovanja, torej!

la v domače okolje, Marija sedem žalosti pa mi ni šla iz glave. Čudno, ker sicer kot površen človek o ničemer kaj dosti ne razmišljam, temveč nerazumljeno prepustim času, da razplete, sicer pa na vse skupaj pozabim. Zdaj pa mi neka notranja neznana sila ni dala miru, vrtala je po možganih, dokler nisem trdno sklenila, da raziščem pomen, ki me je begal. Morda je Marijin hram pogorel prav zato, da začnejo razmišljati begavčki kot sem sama, da v vsej tej zmešnjavi in poplavi pritiskov zunanjega blišča sveta najdejo svoje mesto pod nebom. Da ga najdejo, če niso zaslepljeni, prav zdaj, v tem trenutku in ne nekoč, kdo ve v kakšni negotovi prihodnosti.

Brez zadržkov sem poklicala našega farnega gospoda župnika, čeprav se z njim še nikoli nisem pogovarjala ter gospoda župnika v Dobrni, po zaslugi katerega je bila za Aleksa, po njegovi prometni nesreči, darovana sveta maša na Ptujski gori. Prese-netilo me je, da mi je prvi kar po telefonu prijazno razložil pomen Marije sedem žalosti, od drugega pa sem takoj naslednji dan prejela fotokopije razne literature, ki jo je omenjala.

Vse skupaj ne bi bilo toliko pomembno, če se Marija v vsej svoji veličini in trpljenju ne bi s svojo mehko roko dotaknila mojega srca, ki je ob grenkih spominih zakrvavelo ponovno, kot bi bilo samo prebodeno s sedmerimi meči.

Sedela sem tam v senci pod uto, v toplini zahajajočega sonca, blagem božanju vetra, obdana z zelenjem vitkih duglazij in plazečega se bršljana, v pogovoru z Njo, ki sem jo pravkar spoznala.

V mislih sem jo ogovorila: "Ob vsej radosti in sreči, ki si jo doživljala ob rojstvu in rasti svojega otroka, te je spremljala tudi neskončna žalost ob padcih in njegovem trpljenju. Tako kot jaz si bila samo ljubeča zemeljska mati, z neštetokrat ranjenim, krvavečim srcem. Kako si prestala, kako preživela, ko je trpel in umiral najsvetejši delček tebe same, tvoj otrok? Vedi, da te šele zdaj povsem razumem, poistovetena s tvojo neznosno, v nebo vpijoči bolečino, ob brezizhodnosti nemoči, vklenjene v privoščljivo, neizprosno hudobijo nevedne tostranosti. Vem, kje si črpala nečloveško moč preživetja ob vzponih in padcih usode, ki so ti jo nemalokrat krojili drugi. Sama, brez pomoči in razumevanja, pa vendar blaga, pripravljena odpušcanja. Bog, zdaj veš, da si tudi ti zajemala iz neprestano tekočih, neusahljivih izvirov Njegove ljubezni..."

Potonila sem v temo, nenadoma pa sem se znašla v bleščeči beli svetlobi, ob vznožju gore, ki ji ni bilo videti vrha. Nekdo me je nežno prijel za roko in blago rekel: "Greva..." ter me začel voditi navzgor,

proti vrhu gore.

Prestrašeno sem mu odgovorila: "Ne, ne morem... nisem še pripravljena."

Še mehkeje je spregovoril: "Ne boj se, ne greva k cilju, na poti tja se boš morala znajti sama, ko pride čas. Nekaj bi ti rad pokazal..."

Strah se je razblinil, kot na nevidnih krilih sva zdrseli navzgor in pristala na koničastem vrhu. Še vedno obdana s svetlečo lučjo sem se ozrla v globino, kjer so se v veselju veselo, okrog svojih osi vrteli planeti. Nenadoma so se vsi razen enega zmanjševali, dokler se ta ni prikazal v prvem planu. Prešinilo me je: Zemlja! In vzkliknila sem: "Zemlja...! Zakaj mi jo prikazuješ v preteklosti, preplavljeno z vodami pred mnogimi milijoni leti?"

Mirno mi je dejal: "Ne kažem ti preteklosti, nanznam ti prihodnost, če človeštvo ne bo spregledalo in se spametovalo v mišljenju in dejanjih. Pogledaj, pokažem ti, kaj se dogaja..."

Vodovje je izginilo, prikazale so se dolge kolone vozil z nestrpnimi, preklinjajočimi vozniki, v nosnice me je dražil vonj izpušnih plinov, ki so se neusmiljeno dvigovali proti nebu. V temni noči so ogromna mesta sijala v umetni svetlobi, jata ptic, ki je letela proti jugu, je zgrešila smer neba in onemogle, prezeble ter izčrpane živali so popadale v smrt.

Mogočna, ponosna, zdrava drevesa so se pod rezili motornih žag hrešče upogibala in v zastrašujočem trušču treskala ob tla.

"Poglej," je rekel. "Zaradi potratne udobnosti manjšega dela človeštva brezobzirno, brez nadzora uničujete gozdove, kolosalna pljuča čudovito zele-nega planeta Zemlje. Ozri se naokrog in presodi sama..."

Ozrla sem se in ugledala.

Ljudje so hiteli drug mimo drugega, basali so se z ogromnimi količinami hitro pripravljene hrane. Na smrdečih farmah so se noč in dan redile umetno krmljene in z antibiotiki prepojene živali. S pesticidi in insekticidi tretirano rastlinje, sadje gladkih lupin in čudovitih barv, zelenjava ogromnih listov, žitarice velikih zrn, genetsko pridelano, paša za oči in poguba življenju. Tolsti človeški trebuhu so se napihovali, lica kipela kot kvašeno testo, namesto krvi se je po žilah pretakala maščoba in podivjane celice so po telesu razpredale svoje smrtonosne lovke.

Nedaleč stran, na drugi strani, so od lakote in žeje umirali otroci, živi okostnjaki, izsušene kože, oblegani z mrčesom, hlastajoč za seski razpotegnjenih, uvelih, praznih dojk nesrečnih usihajočih mater.

Zaslišala sem glas. "Četudi te ne bi pripeljal na vrh gore, kjer lahko zaobjameš planet, lahko vidiš,

da je v svetu, ki sam sebe imenuje visoko civiliziran, prepad med bogatimi in revnimi vse večji. Medtem ko eni iz svojih nedotakljivih tronov razglašajo kvazidemokracijo, je vedno več tistih, ki jih pesti brezizhodnost, pomanjkanje, revščina, želja po človeka vrednem življenju. Glave dvigajo antisemisti, rasisti, neofašisti, v mržnji in pokolih do tistih, ki so drugačni in niso "njihovi". V deželah, ki se razglašajo za visoko kulturne, civilizacijske, demokratične, si manjšine leta in leta zaman prizadevajo za svoje pravice. Javno, še bolj pa prikrito pod krinko, se razrašča nestrpnost do drugačnosti vseh vrst. Kot da je svet ustvarjen le za ljudi po določenem vzorcu, neizprosne, robate, velike, bogate, ki namesto, da bi umno gospodarili, vse bolj postajajo neizprosni vladarji, vsiljevalci svojih interesov..."

Zgroženo sem se oprijela nevidne roke. "Zakaj me strašiš, saj ni tako hudo kot mi prikazuješ...?"

Čutila sem blag nasmeh. "Ne bodi smešna, ne plašim te, vse to je resničnost, pred katero si zatiske oči. Vidiš, oglej si mrtvo vodovje, onesnaženo s hrumečimi odplakami detergentov, mehčalcev, teh ali drugačnih čistil, kemičnih raztopljevalcev maščobe, vodnega kamna in vašega lastnega s kemikalijami prepojenega blata. Neprestano, noč in dan se strupene odplake izlivajo v reke, tone in tone odpadkov onesnažuje zemljo pod njeno površino ali pa se njihovo sežiganje kot gost dim dviguje kvišku.

"Neusmiljeno se množijo vrtine, črpalke noč in dan sesajo nafto, sok matere Zemlje, ki izsušena ječi, ranjena s tisočermi meči. Zakaj iščete eliksir, čudežno zdravilo dolgega življenja bogatim, s katerim bi se še nekaj desetletij lahko spakovali in bahali s svojim bogastvom, pridobljenim z delom in prisiljenim odrekanjem tistih spodaj? Okrog vas pa se pretaka neusahljiv vir energije, le zajeti jo morate, pa nihče ne bo zmrzoval in živel v temi.

Zemlja se brezuspešno trudi, da očisti svoje telo z močnimi vetrovi, potresi, poplavami..., a bolezen jo razjeda vse huje."

Nejeverno sem poslušala, a polagoma sem jela dojamati resnico, ko je nadaljeval.

"Ne samo, da ste se oddaljili od narave, postajate njeno nasprotje in celo nasprotje sebe samega. Verjemi mi, le sožitje človeka z naravo in enakopravno sožitje Človeka s Človekom, je porok za obstoj človeštva."

V nenasitnem hlastanju po udobnosti, medsebojnem tekmovanju in prestižu imeti več, vedno več, več od drugega, ko vas povezujejo hitra prevozna sredstva, brezžični valovi in računalniške mreže,

vaša srca ostajajo prazna in odtujena, nečuteča za stisko in tegobe drugega."

"Pa kaj hočeš?" sem ga pikro vprašala. "Razvoj človeštva mora naprej, ne moremo stopicati na mestu..."

"Prav imaš," me je prekinil. "Toda um in duša morata delovati usklajeno, človek pa hiti z razvojem uma do robotske popolnosti, medtem ko duša ostaja vpeta v spone preteklosti. Človek ostaja brez duše in duša ostaja brez človeka."

Postopno sem razumela, toda dražila me je nje-gova mirnost. "Pa kaj hočeš od mene, kaj mi želiš povedati?"

"Mar ne dojemaš kam drvite, če človek ne bo sestopil s svojega prestola, zgrajenega na trhljih temeljih pohlepa, napuha, samozadovoljnosti in samozadostnosti? Obrnjen k sebi, pa ne z ljubeznijo k svojemu čudovitemu bistvu, temveč v hlepečem poželenju po oblasti, umira v njem sočutje in ljubezen do sočloveka, do vsega živega. In nekoč bodo ugotavljali: Izginula civilizacija..."

Zagrmelo je s strahovitim truščem, kot bi razneslo vse tovarne orožja na svetu. Sonce je neusmiljeno peklo Zemljo, odeto v preluknjano ogrinjalo. Dolgo speči vulkani so oživeli, rojevali so se novi in novi, gorovje se je premikalo, plazovi so drveli v doline. Ljudje so se v strahotni, hlastajoči agoniji za življenjem razblinili kot milni mehurčki, energije zlih misli, občutij in dejanj so splavale proti nebu in zgorele v modrikasto - rdečih ognjenih zubljih. Počena zemeljska skorja se je ječe razbrazdala kot grobo orana njiva. Iz razpok je prihrumela besneče grgrajoča voda in zalila planet. Jokaje se je odprlo nebo, lijoč na zemljo debele solze.

Trušč se je umiril, hrumenje je ponehalo, nastala je mrtva, grobna tišina. Zemlja se je vrtela okrog svoje osi, na vodni gladini se je slepeče zrcalilo Sonce, prišla je noč in Luna se je kopala v brezmejnih globinah.

Počasi sem lezla iz temine svojih blodenj in zmedenno zakričala: "Bog, saj nam ne boš tega storil...!?"

In glas v daljavi je blago dejal: "Človeka sem postavil za gospodarja Zemlje..."

Odprtih oči sem strmela v prazno. Potem je oživela barva zelenih duglazij, droben bršljan se je še vedno sukljal po njihovem deblu in vrabci so se vrešče, vsiljivo zaganjali v posodo z ostanki muckove hrane.

Teža razbolelega srca mi je parala prsi. Z razprtimi rokami sem se proseče ozrla v nebo.

"Marija sedem žalosti, prosí za nas...!"

25. julija 1943 smo dobili iz Trsta telegram, naj se vrnemo domov. Podpisani so bili oče, gospod Sabbatini in gospod Ragusa. Kaj se je zgodilo? 25. julija je fašistični veliki zbor izrekel Mussoliniju nezaupnico in s tem omogočil kralju Viktorju Emanueleju III.

njegov odpust in aretacijo. Situacija je bila zaskrbljujoča še posebno za tiste, ki so bili blizu nemške meje kot mi. Nemške nune, pri katerih smo tedaj stanovali, so si iz strahu pred Hitlerjem pustile rasti lase pod pokrivalom za primer, da bi se morale skriti med prebivalstvom in odložiti redovno obleko. Zato smo v najkrajšem času zložili vse, kar smo imeli s seboj, v kovčke in se vrnili z vlakom domov. Mama se je obnašala mirno in je brzo delala. Njena prijateljica Anči, v kolikor se spominjam, je govorila glasneje kot navadno, gestikulirala, pa vseeno sprejela novico brez kake vidne živčnosti, medtem ko je gospa Ragusa bila obupana. Jaz sem poskusil ublažiti njeno živčnost s tem, da sem hvalil savojskega kralja, ki je kot pripadnik savojske hiše spet rešil Italijo. Mama me je blago povlekla v hišo, kjer me je pozvala, naj neham toliko govoriti in naj ji raje pomagam.

V Trst smo prišli ponoči. Noben tramvaj, noben taksi ni bil na razpolago. Tako smo šli peš od glavne železniške postaje do Sv. Andreja, kjer smo vsi stanovali. Med potjo nas je ustavila patrolja vojakov, ker je bilo obsedno stanje (*copri fuoco*) in mi se ne bi smeli sprehajati po obrežju. Pokazali smo jim prtljago, vozne karte in dokumente, iz katerih je izhajalo, kje stanujemo. Vojaki so se hoteli izkazati, kako so strogi, in so z dokumenti v roki spraševali po osebnih podatkih. Spomnim se, da so vprašali brata za datum rojstva. Po pravilnem odgovoru so mu vrnili osebno izkaznico. Zaradi mladosti jaz še nisem imel osebnih dokumentov, a vseeno sem bil zaprepaščen, ker se nisem mogel spomniti, kdaj sem se rodil, in strah me je bilo, da bi me to vprašali. A za srečo smo smeli brez nadaljnjih komplikacij iti naprej po naši poti. Vseeno sem takoj vprašal mamo, naj mi pove datum mojega rojstva, ki sem ga začel ponavljati brez prestanka.

Naslednjega dne je oče pri mizi začel govoriti z nama doraščajočima o narodnosti. Govor je bil resen in nekako slavnosten. Rekel je, da je prišel čas, da nas seznanimo z resnico, ki je bila dotlej zatirana, to je, da smo Slovenci.

Pavle si je to pričakoval, kot zvezmo iz biografskega intermezza v knjigi Poslušam: "Če otrok sliši skozi leta 'Ko boš velik, ti bom razložil veliko stvari,' potem se lahko zgodi, da odkrije otrok sam vse te stvari, in ko mu jih hoče oče razlagati, je to odveč." Sam nisem odkril, se mi zdi, prav nič,

vsaj zavestno ne. Zdi se mi, da sem sprejel očetove besede najprej z začudenjem, pa kar hitro kot nekaj naravnega. S tem pa stvar še ni bila končana. Mama je uvidela, da je skrajni čas za pouk slovenščine. Z bratom sva bila dorasla konspirativnosti, ki jo je ta odločitev v tedanjem Trstu zahtevala. Kolikšno upanje je tedaj napolnilo mamino in očetovo srce!

V Trstu je bilo še toplo, tako da so starši odločili, da se umaknemo do začetka pouka v Avber pri Tomaju, kjer bi se nam oče pridružil konec tedna. Stanovali smo pri Cirilu Grmeku, bogatem in izobraženem kmetu z malo maturo. Tam sva se z mamo začela učiti slovenščine: zame so to bili prvi koraki, za brata samouka pa izpopolnitev.

Začeli smo živeti, kot da bi bili na letovišču. Z mamo smo se hodili igrati v dolino Raše. Tam sva sama z bratom, ali tudi z mamo, igrala badminton in

Peter Merku

Iz spominov na starše (XIV.)

Mama na vrtu Cirilove hiše.

se na ves glas navduševala nad uspelim udarcem ali se ravno tako glasno razburjala, ko je perjanica padla v prazno. Znašli smo se v osamljeni dolini, kjer se je praktično končala steza, ki se je vila do tja iz Avberja. Vse je bilo mirno, slišati je bilo šumenje listja na drevesih, čivkanje ptic in žuborenje kristalno čistega potočka, kjer so takrat bivali tudi temnosivi raki, ki sem jih z velikim zanimanjem opazoval, a si jih nisem upal loviti, ker sem se bal njihovih klešč.

Nekega dne, ko mama ni mogla iti zraven, sva z bratom šla na sprehod z župnikom Rudolfom Barbisem. Medtem ko sem jaz nemirno tekal sem ter tja, se je Pavle mirno pogovarjal z njim. Gotovo je pri tem bogatil svoj besedni zaklad z novimi izrazi. Ko smo prečkali veliko dolino, kjer so rastle velikanski hrasti, je gospod župnik opazil, da med vejami raste omelo, pa me je vprašal, če bi splezal na drevo, da mu ga naberem, če se ne bojim, seveda. Ker sem se drugače rad bahal, da sem zelo dober v plezanju in da se ničesar ne bojim, je vzkliknil: "Seveda se ne, saj si 'gil'!" Od takrat nisem bil zanj več Peter, pač pa 'gil' (Gioventù Italiana del Littorio).

V gostilni na južnem koncu vasi je imela fašistična milica postojanko. Ljudje so se je bali zaradi številnih represalij, ki jih je izvršila v okolici. Tu pa tam smo srečali seniorja milice, ko je šel nakupovat v trgovino nasproti cerkve, kjer je Grmekov brat prodajal živež in razne drobnarije. Spomnim se, da je imel velikega nemškega ovčjaka, ki je reagiral samo na nemške komande. Ker je prodajalna bila blizu hiše, v kateri smo stanovali, sem imel priliko opazovati kupce in gospoda seniorja. Kmetje so govorili po slovensko in jih nisem dobro razumel, sem pa razumel, ko je prišel senior. Slučajno sem ga nekega dne slišal pripovedovati gospodu Grmeku, da se je prepričal, da "tisti so bili nedolžni". Ko je

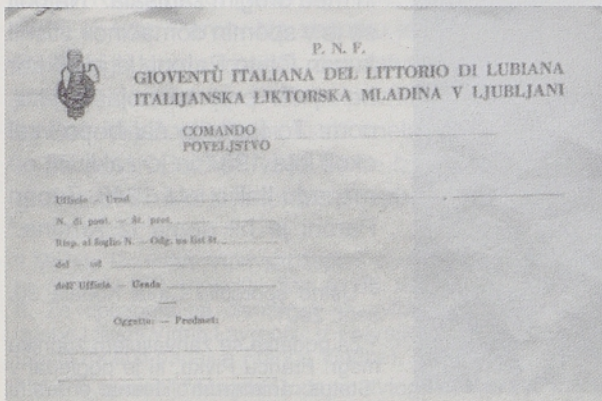
senior odšel, je gospod Grmel zamrmral: "Pa ne živijo več." Če se prav spominjam, je šlo za represalijo zaradi atentata na most blizu Štanjela. Žal se pa takrat nisem bolj pozanimal za dogodek, tako da ne vem za podrobnosti.

8. septembra se je razširila vest o kapitulaciji Italije. Senior se je prikazal v trgovini in namignil, da bo še isti dan zapustil Avber. Nekaj ur pozneje, ko sem bil pred vhodom v cerkev, sem slišal streljanje. Senior je s svojimi pajdaši s kamionom zapustil Avber, a ko se je bližal Ponikvi, je padel v partizansko zasedo. Bitke med fašisti in partizani je bilo kar hitro konec.

Ponoči je bilo na hodniku Cirilove hiše nenavadno živo. Soba, kjer smo spali, je bila tik ob vhodu, ki je gledal na trg pred cerkvijo. Nismo vedeli, kaj se dogaja. Mama je vstala, šla pogledat na hodnik, kaj je, se kmalu vrnila in nas pomirila. Radovednost naju je pa z bratom silila do vrat, da bi tudi midva pokukala, kaj se na hodniku dogaja. Ciril je delil vaškim kmetom orožje in patrone, ki jih je jemal iz soda na hodniku, iz istega soda, ki je že ob našem prihodu zbudil najino veliko radovednost, a ki je pod pokrovom, ko sva ga na skrivaj dvignila, čuval le z mastjo pokrite vablivo dišeče domače klobase. Nemajhno je bilo torej zdaj najino presenečenje, ko so klobase postale puške in mitraljezi.

Naslednjega jutra smo opazili, kako Cirilova mama in sestra Zora, ki se je pred Nemci umaknila iz Maribora v domačo vas, pripravljata na dvorišču slovensko zastavo z rdečo zvezdo, da bi jo dvignili na zvonik. Zvezda se pa ni in ni hotela posrečiti, dokler ni brat Pavle, že gimnazijec, vzel vrstico in svinčnik in z njima kot s šestilom narisal na rdečem blagu krog in pentagon v njem. Po vsej verjetnosti je bila ta tiste dni najbolj natančna peterokraka zvezda na celem Krasu.

Pozneje je bil pred cerkvijo miting s tremi partizani, ki so se skrivali in bili aktivni v bližnji dolini Raše. Z njimi je bil tudi vojak, če se prav spominjam, iz Toskane, še na pol oblečen v italijansko uniformo in v sivo-rdeče karirani srajci. Z njim sem se še najlaže pogovarjal, kajti lekcije slovenščine so se zame komaj začenjale. Preden se je miting začel, me je partizan pospremil do točke na cesti, ki pelje v vas, od koder je videti cesto Senožeče-Štanjel, in me prosil, naj pazim, če vidim kakšen premik oseb ali vozil in mu to takoj sporočim. Danes se mi zdi nemogoče: trinajst let mi je bilo, v kolikor jaz vem, sem bil zanj neznanec, komaj sem lomil kako slovensko besedo, in vendar mi je zaupal!

Dvojezični dokument ljubljanske liktorske mladine.

Na spominski plošči v Škrbini, v katero so preživeli primorski padalci, prekomorci in pa svojci pogrešanih leta 1994 vklesali imena padlih in pobitih padalcev, sta ob imenih nekaj padlih in večine po vojni pobitih tudi imeni dveh žrtev četnikov: Bojana Kolerja in Ivana Parona. O Kolerju, ki so ga poleti 1943 ubili slovenski četniki, ker je hotel izročiti partizanom radiooddajni aparat in prestopiti k njim, sem že pisal v Mladiki leta 1995.¹

Za Parona je na plošči zapisano: "Paron Ivan, r. 1920 Gorica, p. 1942 Črna Gora." O njem pa se v glavnem ponavljajo podatki, ki jih je zapisal Jože Vidic. Tudi sam sem v letošnji 5. številki Mladike težko trditev Lojzeta Sivca, ki je julija 1943 zapisal o Paronu, da je "Juda Iškarijot ali izdajalec, kateri je že dobil svojo plačo, hvala Bogu," takole komentiral: "Očitek je verjetno krivičen, ker Sivec očitno ni poznal Paronove usode. Kot smo že brali v prejšnjih Mladikah, so Ivana Parona kot prvega slovenskega padalca-radiotelegrafista spustili že avgusta 1942 v štab gen. Draže Mihailovića. Razširil se je glas, da so ga četniki ustrelili, ker je želel prebegniti k Italijanom. Paronove starše so obvestili, da je umrl, ker se mu ni odprlo padalo. Med njegovimi prijatelji v Kairu pa je vladalo prepričanje, da so ga četniki ustrelili, ker je hotel prebegniti k partizanom."²

¹ V članku Zakaj je umrl Bojan Koler? je dokument Maksa Perca (VOS za Primorsko) z dne 2. avg. 1943 z mojimi opombami.

² Mladika 2001, št. 5, str. 10, opomba 11, v kateri se sklicujem na Mladiko 1995, št. 4, str. 78 in Mladiko 1997, št. 2-3, str. 57.

Ti podatki pa so skopi in netočni ter slonijo tudi na površno navajanih virih. Novo objavljeni ali najdeni podatki in pa ponovno pregledani viri nam nekoliko bolj osvetlujejo zanimivi lik mladega fanta in njegovo tragično usodo.

“Staršem povej, da sem delal, kot so me učili!”

*Padalec Ivan Paron
(1921-1942)*

Ne Paron, temveč Paroni

V "ustnem izročilu" padalcev se je ohranil podatek, da se je Paron rodil v Gorici in da je pred vojno živel v Vipavi, kjer je bil njegov oče "podeštat" ali od fašističnih oblasti postavljeni župan in lastnik ali upravitelj velike pekarnice, ki je oskrbovala vojašnice.³

Prvo presenečenje izvira iz župnijskega arhiva v Vipavi.⁴ Ivan Paron je bil uradno Giovanni Giuseppe Paroni, rojen 18. maja 1921 (brez oznake kraja, ki ga tudi drugje še nisem ugotovil). Njegova starša, oba iz Italije, Carlo Paroni (1891) in Simonetta Italia (1900), sta se poročila 8. januarja 1920 v Vipavi, kjer se jima je leta 1925 rodila še Bianca.

V razpravi o vipavskih županih pod italijansko in nemško oblastjo je raziskovalka domače preteklosti gospa Magda Rodman iz Vipave opisala občinske predstojnike, ki so se tam vrstili, in med drugim zapisala: "Najbolj se je v spomin domačinov vtisnil župan Carlo Paroni, ki je bil kar nekaj let prej že vojaški ekonom. To funkcijo naj bi prevzel okoli leta 1937 in jo zaključil ob razpadu Italije leta 1943. Župan Paroni je bil doma iz Krmina."⁵

³ Ustno sporočilo Cirila Kobala 30. sept. 2001.

⁴ Za podatke se zahvaljujem župniku msgr. Francu Pivku, ki je pogledal v "Status animarum". Ivana v krstni knjigi ni.

⁵ Drugje se omenja drug kraj rojstva.

Ivan Paron oktobra 1939, star 18 let. (Sliko je prijazno posodila gospa Silva Humar.)

Njegovo ženo so ljudje v spominu ohranili po nelepah besedah, ki jih je večkrat delila Slovincem: "Brutti schiavi!" (grdi sužnji). Njegov tajnik je bil Cavallina, zagrizen fašist, ki so se ga ljudje bali. Bil je majhne postave in zelo surovega nastopa."⁶

Iz nadaljnjih poizvedb, ki jih je omenjena raziskovalka prijazno opravila v Vipavi,⁷ zvedemo, da je družina Paroni živela v najemu pri Štčinovih (družina Žvokelj) v Vipavi št. 141 (danes Ulica Milana Bajca). Mlada Paronija sta odraščala med Slovenci v kmečki okolici in vsa družina je govorila tudi slovensko. Ivana so kot mladega fanta zaradi pljučne bolezni poslali na okrevanje k Abramovim na Nanos. Za očeta se spominjajo, da je bil v pekarni dober z uslužbenci in je med vojno dopuščal pošiljke kruha terencem. Eden izmed vrstnikov je bil z Ivanom pri italijanskih padalcih. Trije vrstniki so menili, da je padel v partizanih, eden se ga je spominjal iz Afrike in je izrazil bojazen, da so ga potem ubili kot ostale primorske padalce. Te domneve ne držijo, zanimive pa so, ker ne napeljujejo na misel, da bi lahko bil Ivan pozneje kak proitalijanski dvojni agent.

V Afriki

Kot bomo videli, se je Ivan menda udeležil nemškega desanta na Kreto kot italijanski padalec (konec maja 1941). Pozneje se je znašel v angleškem vojnem ujetništvu v Egiptu in se - kot ostali primorski fantje - javil v jugoslovansko kraljevo vojsko. Domnevam, da je tako kot drugi prevzel tudi jugoslovansko državljanstvo. Pridobil si je tako zaupanje, da so ga med redkimi izbrali za posebno službo, in sicer za člana prve skupine primorskih padalcev, ki jih je s pomočjo prof. Ivana Rudolfa izurila britanska tajna služba ISLD, da bi jih kot radiotelegrafiste in obveščevalce poslala v sovražnikovo zaledje.

Iz različnih opisov in dokumentov vemo,⁸ da so bili člani prve "Rudolfove skupine" Vencelj Ferjančič, Miroslav Križmančič, Rado Semolič, Lojze Sivec, Alojz Širca in Ivan Paron. Na začetku je bil z njimi Janko Rukli, ki je kmalu izpadel. Z vodstvenimi nalogami se jim je pridružil Josip Dolenc, pozneje so pristopili Niko Sever in Bojan Koler, ki sta imela le padalski tečaj, in pa Anton Božnar, ki je bil že izurjen ladijski telegrafist, poslan iz Londona s posebnimi zadolžitvami.

⁶ Magda Rodman, Vipavski župani pod italijansko in nemško oblastjo (IV), Vipavski glas, št. 35, Vipava dec. 1995, str. 8. Za opozorilo na članek in na avtorico se zahvaljujem gospe Lilijani Vidrih Lavrenčič iz Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici (hčerki padalca Franca Vidriha).

⁷ Ustno sporočilo Magde Rodman avtorju 8. okt. 2001.

⁸ Zapisi Miroslava Križmančiča, Josipa Dolenca, Cirila Kobala.

Prvih šest padalcev "Rudolfove skupine" 3. maja 1942 v Kairu. Paron je prvi na desni spodaj. (Slika iz zbirke gospe Marice Merljak.)

Kot je zapisal Križmančič, je nekega dne poročnik Miran Rybář iz Kaira obiskal taborišče jugoslovanskega gardnega bataljona pri Aleksandriji.⁹ Pogovoril se je s starešinami čet, nato so poslali k njemu Širco, Sivca, Semoliča, Ferjančiča, Parona in Križmančiča. Zapisal si je njihove podatke in jih vprašal, če se počutijo sposobne za boj in če se bojijo borbe. Nič ni povedal, zakaj.

Bataljon je januarja 1942 dobil ukaz, da gre na libijsko fronto, okoli 15. marca 1942 pa je tja prišlo povelje, da morajo vsi prej omenjeni, ki so bili na razgovoru z Rybářem, na jugoslovansko letalsko poveljstvo v Kairo. V egiptovskem glavnem mestu jih je potem prevzel prof. Rudolf, nastanili so se v hiši, ki jo je oskrbovala družina Merljak, in začelo se je šolanje, za katero so v glavnem skrbeli britanski častniki ISLD. Ko so se nemške čete konec junija nevarno približale, so šolo začasno preselili v češki samostan na Oljski gori v Jeruzalemu.

Padalci o Paronovi smrti

V tem času se je Ivanu Paronu že iztekla življenjska pot. Bil je prvi član skupine, ki so ga določili za misijo v zasedeni Jugoslaviji.

Vidic med navednicami takole objavlja pripoved Miroslava Križmančiča: "V tamkajšnjem češkem samostanu smo nadaljevali tečaj. Pridružila sta se nam še dva jugoslovanska letalska oficirja in en Italijan. Te tri in Parona iz naše skupine so avgusta 1942 poslali v štab Draže Mihailoviča. Paron jim je bil dodeljen kot radiotelegrafist, kar je bil že v italijanski vojski. Sodeloval je v nemškem zračnem napadu na

⁹ Križmančičevo avtobiografijo obširno, a ne vedno točno in dobesedno navaja Jože Vidic v knjigi Angleški obveščevalci - vohuni ali vojaki, Ljubljana 1989, str. 35 in sl. Imam pa tudi kopijo izvornika omenjene Križmančičeve Avtobiografije, napisane v srbohrvaščini 27. maja 1948 v Beogradu, ki se ga tu držim.

Kreto maja 1941. Od Dolenca, ki je šifriral in dešifriral ter prevajal brzojavke iz srbskega v angleški jezik in obratno, smo zvedeli, da so četniki ubili Parona, ker je menda hotel pobegniti k Italijanom. Tej četniški obrazložitvi ne verjamem, ker so bili četniki in Italijani v zelo dobrih odnosih. Najbrž je hotel pobegniti k partizanom, ko je spoznal, da četniki sodelujejo z Italijani, da morijo svoje ljudi, požigajo vasi in zganjajo druge norosti. Primorci smo Italijane sovražili, zato v nobenem primeru Paron ni imel namena pobegniti k njim (Paronove starše v Gorici so obvestili, da se mu ni odprlo padalo, opomba pisca)."¹⁰

Glede padala nisem nikjer drugje našel tega podatka, navedek iz Križmančiča pa se zelo oddaljuje od izvirnika, ki se v slovenskem prevodu glasi: "V Jeruzalemu so se nam pridružili še dva jugoslovanska letalska častnika (njunih imen se ne spominjam) in en Italijan. Okoli meseca avgusta 1942 so odšli pod angleškim vodstvom k Draži Mihailoviću oba letalska častnika in Paron iz naše skupine, ki jima je bil dodeljen kot radiotelegrafist, ker je bil radiotelegrafist in padalec v italijanski vojski. Kot tak se je udeležil letalske invazije z nemškimi četami na Kreti. Kot smo zvedeli od Dolenca, ki je dešifriral, šifriral in prevajal v srbsčino in iz nje brzojavke, ki so bile namenjene njim pri Draži Mihailoviću, so četniki ubili Parona, potem ko je krajši čas bival pri njih, ker je hotel pobegniti k Italijanom. Po daljši prekinitvi je namesto njegove nadaljeval delo z radijsko postajo letalski poročnik, eden izmed tistih, ki sta bila v Jeruzalemu."¹¹

Ocene četnikov in domneve o begu k partizanom pri Križmančiču ni! Da bi jo Križmančič zapisal, ni bilo zadržkov, saj je njegova avtobiografija iz leta 1948 pravzaprav prošnja, da bi ga, aktivnega poročnika, kot bivšega padalca nehali sumničiti in bi ga ponovno sprejeli v partijo.

Domneve o begu k partizanom si Vidic ni izmislil, vendar jo je našel drugje in kar vključil v ta dokument...

Domnevo je zapisal Josip Dolenc, ki je v svojem opisu tudi veliko bolj natančen, časovno pa je še bližje dogodkom, saj gre za dokument iz marca 1945, ko je zaman skušal odvrčati od sebe sume, zaradi katerih je v naslednji zimi naposled izginil.¹²

¹⁰ Vidic, Angleški..., str. 46. Tako besedilo je Vidic najprej objavil v podlistku Angleški obveščevalci - vohuni ali junaki, 7. del, Primorske novice 19. maja 1989.

¹¹ Miroslav Križmančič, Avtobiografija, tipkopis, str. 7.

¹² Josip Dolenc, Osebni podatki, na položaju 5. marca 1945. Podpisani izvirnik na 5 tipkanih straneh je v bivšem arhivu CK ZKS in ga Vidic v drugi zvezi navaja v svoji knjigi (str. 224-226). Prepis pa je skupno z drugimi dokumenti o Dolencu, izmed katerih sem dva objavil v Mladiki 1995, št. 7 in 8, v bivšem arhivu notranjega ministrstva (zdaj: AS III, 301-79, GŠ NOV in POS, Obveščevalni oddelek, f. III, mapa 1, ovoj 13, podovoj 13).

Dolenc piše: "V našo šolo v Jeruzalemu so prihajale tudi druge osebe, ki pa niso z nami navidezno imele nobenega opravka. Septembra meseca¹³ smo zvedeli, da nas bo tov. Paron, že od prej izvežban radiotelegrafist, zapustil. Pripravljala se je prva padalska ekipa. Ekipa bi bila sestavljena iz naslednjih oseb: letalski kapetan Naumović, letalski poročnik Vemić, narednik Ilija Stulić in radiotelegrafist Ivan Paron. Iz naše šole samo poslednji. O situaciji v domovini se na Srednjem vzhodu ni vedelo mnogo. O borbi NOV in PO tisti čas ni pisal noben časopis. Vse podvige naših borcev so Angleži, kakor se je pozneje razkrinkalo, pripisovali "borcem" Draže Mihailovića. Stulić je bil komunist in z njim sva se dobro razumela. Zaupal mi je, da je ekipa namenjena Mihailoviću. Po skupnem posvetovanju je Stulić odločil, da ne gre s to ekipo. Parona se nisva upala pregovoriti, ker se na njega že od začetka nismo zanesli. Pozneje smo zvedeli, da je pri Nevesinju hotel uteči k Italijanom in je bil radi tega streljan. Mogoče pa je hotel uteči k partizanom, vsekakor je to bila vedno za Stulića in zame nerešena zagonetka. Stulić je radi odpovedi bil poslan nazaj v bataljon. Predno je odšel, mi je še dejal, da je imela ekipa nalog napraviti kontakt tudi z Nedićem in je v ta namen nosila zanj pismo. Kaj je to pismo vsebovalo, mu ni bilo znano."

Že pred tem, 1. oktobra 1944, je Dolenc v dolgem pismu Borisu Kraigherju podobno opisal to misijo, vendar Paronove usode ni omenil. Dodal je, da je Stulić nekoč izrazil mnenje, da se hočejo Angleži poslužiti Nedića kot novega Darlana.¹⁴ Francoski admiral Darlan je bil minister v kolaboracionistični vladi iz Vichyja in Pétainova desna roka v Severni Afriki. Ko pa so se Angloamerikanci novembra 1942 izkrcali v Maroku in Alžiriji, se jim je s svojimi četami pridružil. General Nedić je bil pod nemško zasedbo predsednik srbske vlade.

Paronove poti v Jugoslavijo pa se Venceslav Ferjančič takole spominja: "Ker Stulić (Hrvat) ni hotel spremljati dveh srbskih častnikov kot telegrafist v Mihailovićevo štab, so določili Parona iz naše grupe. (Stulić nam je dejal: "Jaz s temi banditi ne grem, oni me ubijejo, predno pridem na tla.") Po treh tednih od Paronovega odhoda je Dolenc meni in Sivcu strogo zaupno povedal, da je prevedel brzojavko s poročilom, da je bil Paron ustreljen na begu k Italijanom. Tedaj smo šele vedeli, kako je imel Stulić prav!"¹⁵

¹³ V resnici je bilo to avgusta ali celo konec julija 1942.

¹⁴ Pismo je objavljeno v Mladiki 1995, št. 8, 169-174.

¹⁵ Pismo avtorju 18. mar. 1998. Ferjančič mi je velikodušno poslal vrsto podatkov in pojasnil, ki že dolgo čakajo na objavo.

Skupinska slika nekaterih slovenskih deklet iz Kaira in padalcev na osličkih. Prva na levi je Silva Humar, sledijo Miloš Adamič, Marica Merljak, Ivan Volarič in drugi. (Slika Silve Humar.)

“Staršem povej, da sem delal, kot so me učili!”

Gospa Silva Humar, rojena v Sovodnjah, ohranja v spominu izredno lep lik Ivana Parona.¹⁶ V Kairo je dospela 13 let stara z materjo leta 1937, medtem ko je oče že prej tam delal. Obiskovala je Jugoslovanski dom in pa slovenske šolske sestre, kjer je prof. Rudolf med vojno večkrat režiral kako igro v dobrodelne namene.

Ivana je spoznala pri sestrah junija 1942. Iz tega se je rodila velika, čista ljubezen. Dal ji je zaročni prstan. Pravil ji je, da se je prostovoljno vključil v skupino in zavedal se je tveganja. Vedela je, da je njegov oče podeštat v Vipavi. Govoril je vedno slovensko. Ko se je njegova skupina umaknila v Palestino, so se prišli fantje navsezgodaj posloviti. Pozneje se je vrnil in sta se spet srečevala. Ko je bila polna luna, sta vedela, da ga lahko pošljejo v misijo kot padalca.

Ko se je naposled poslovil, ji je pustil svoje prihranke in jo prosil: “Če me ne bo nazaj, obišči moje starše in jim povej, da sem delal, kot so me učili!” Naslednjega dne ji je telefoniral v službo, da bi jo rad še enkrat videl. Povedal ji je, da je letalo zgorelo.

Kmalu se je razširil glas, da “je padel”. Nihče si ji ni upal tega povedati, naposled je to storil oče. Več ni zvedela. Zelo je žalovala. Kot se spominja, so ga imeli vsi radi in je bilo vsem hudo.

Ivanovo željo je lahko izpolnila le kakih deset let kasneje. Vmes so bili poroka s srbskim pilotom aprila 1945 v Kairu, dva otroka, selitev v Jugoslavijo z vsakovrstnim šikaniranjem, življenje v Srbiji in druge

¹⁶ Pogovor v Novi Gorici 11. sept., nato po telefonu še 19. sept. in 4. okt. 2001.

težave. Menda je pred božičem 1953 prvič prestopila mejo in obiskala sorodnike na Goriškem. Na občini je zvedela za družino Paron in jo nekje pri Korzu obiskala. Sprejela sta jo Ivanova starša. Hči je bila menda že poročena v Rimu. Mati je bila še vedno v črnini, oče pa je bil potrto sklonjen. Oba sta govorila slovensko. Vedela sta, da je sin padel, ker sta to povedala Srba, ki sta se enkrat pojavila na obisku. Zelo rada bi bila zvedela za njegov grob. Mati, ki je bila zelo prijazna, jo je naslednje dni obiskala v Štandrežu in ji prinesla dve Ivanovi sliki. Drugih stikov z družino ni imela.

Sledov po Ivanovih starših in sestri zaenkrat nisem našel. Sestra Bianca, poročena leta 1947 v Cremono, je prva leta po vojni izmenjala nekaj pisem z mladostno prijateljico Anico Premrl iz Vipave. Leta 1947 jo je v materinem imenu prosila, naj se pri vojaških oblasteh pozanima za bratovo usodo. To je Premrlova storila in zvedela, da je “padel v zasedo četnikov”. Pisnega odgovora pa ji niso hoteli dati.¹⁷

Četniki o Paronovi smrti

Misijo, v kateri je tragično preminil Paron, so verjetno večkrat obravnavali v srbski spominski in širši strokovni literaturi, saj je sodila na zelo občutljivo področje stikov med Britanci in Mihailovićem ter odnosov med britanskima tajnima službama SOE in ISLD. O tem pričajo navedbe v temeljiti nemški študiji Hansa Knolla.¹⁸

Podatki o sestavi različnih takratnih misij in datumih njihovih prihodov niso povsem enoglasni. Vsekakor je potrjeno, da je imela misija, v kateri je bil Paron, nalogo, da stopi v stik z Nedićem in neposredno poroča Kairu. Mihailović, ki ni bil seznanjen s to britansko pobudo in je zato protestiral, je 5. avgusta 1942 poročal, da se je misija spustila v noči od 26. na 27. julij blizu Nevesinja v Hercegovini in da je bil eden izmed njenih članov, podčastnik, ubit, ker je skušal prebežati k Italijanom.¹⁹

Knoll pa navaja tudi članek Nedjeljka Plečaša iz leta 1960, po katerem je misija pod Vemićevim vodstvom dospela v začetku avgusta in se zaradi navi-

¹⁷ Tudi te podatke mi je prijazno posredovala gospa Magda Rodman.

¹⁸ Hans Knoll, *Jugoslawien in Strategie und Politik der Alliierten 1940-1943*, R. Oldenbourg Verlag, München 1986, str. 542-544. Avtor navaja dokumente v britanskem arhivu in srbske vire.

¹⁹ O tem je pisal tudi takratni predsednik jugoslovanske vlade v emigraciji Slobodan Jovanović britanskemu veleposlaniku Rendelu, kar je objavljeno v zbirki Bogdana Krizmana *Jugoslavenske vlade u izbeglištvu 1941-1943*, Arhiv Jugoslavije - Globus, Zagreb 1981, str. 333-334.

gacijskih težav letala spustila na četniško ozemlje Hercegovine, in ne na Jagodino (pozneje: Svetoza-revo), njenega člana, podčasnika Parola (!), ki je poskušal zbežati, pa so umorili četniki blizu Nevesinja.

Glede Vemića Knoll navaja, da je imel z njim težave vodja britanske misije pri Mihailoviću Bailey, ki ga je označil za "zloveščo pojavo".

Podatki v knjigi Uroša Šušteriča

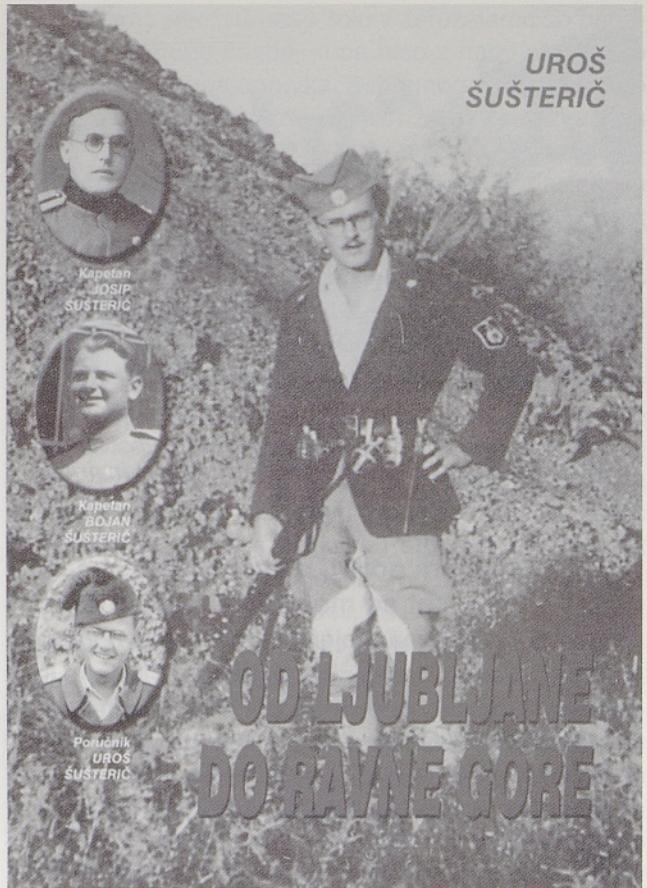
Prav pred kratkim pa je prišla v slovensko javnost najobširnejša četniška verzija o Paronovi smrti, ki za Paronov "beg" sicer ne nudi prepričljive razlage, ob koncu pa ima še srhljiv podatek.

Nekdanji slovenski četniški častnik na Ravni Gori Uroš Šušterič, ki se je v tej rubriki o padalcih že oglasil in se vpraševal tudi o usodi Ivana Parona,²⁰ je nedavno v srbsčini objavil svoje spomine. V njih obravnava tudi vprašanje padalcev in ponatiskuje svoj članek iz Mladike. V nadaljevanju pa lahko beremo tudi sledeče odstavke o Paronu:²¹

"Na tem mestu je treba nekaj več povedati o usodi Ivana Parona, ki jo je razjasnil poročnik Nedjeljko Plečaš v svoji knjigi "Ratne godine" (samozaložba, Deerfield Beach, Florida, 1983). Plečaš je bil eden izmed častnikov, ki so jih neposredno pred Paronom spustili v štab generala Draže Mihailovića leta 1942. Plečaš piše, da so Angleži ujeli Parona v severni Afriki kot italijanskega vojaka. Rešil se je ujetništva tako, da je prestopil na zavezniško stran. Angleška obveščevalna služba, Intelligence Service, je poslala Parona skupno s kapetanom Dimitrijem Naumovićem in poročnikom Mihailom Vemićem na tajno nalogo v Srbijo - da stopijo v stik z ljudmi generala Milana Nedića. Pilot pa je to trojico po pomoti spustil v Hercegovino, in ne na Jagodino, kjer jo je čakala zveza. V okolici Nevesinja so jih našli četniki in odvedli na komando Hercegovine, kjer so jih zadržali v pričakovanju povelj z vrhovne komande. Paronu, ki je bil po činu desetnik, se je verjetno zdelo kaj sumljivo, zato se je odločil, da pobegne k italijanski garniziji v Nevesinje. V strahu, da bi Paron izdal zadevo, je četniški komandant poslal patrolo, da bi ga privedla nazaj. Vendar je patrola zagledala nesrečnega padalca, ravno ko je stopal v Nevesinje. Ker je ocenil, da bi ga ne mogli ujeti, je vodja patrola z brzostrelko ubil Parona.

²⁰ Uroš Šušterič, Padalci na Miklošičevi, Mladika 1995, št. 4, str. 77-78.

²¹ Uroš Šušterič, Od Ljubljane do Ravne Gore, Pogledi, Kragujevac 2000, str. 96-98.

Knjiga Uroša Šušteriča *Od Ljubljane do Ravne Gore*.

Nedolgo za tem je dospel vojvoda Dobroslav Jevdjević, ki je imel dobre zveze z Italijani, istočasno pa je vzdrževal radijsko zvezo z Angleži. Ko je videl krepkega plavolasega vojaka v angleški uniformi, "mu je prišlo na misel, da bi Parona razglasil za Angleža in to izkoristil pri Italijanih," piše Plečaš in nadaljuje: "Odšel je k italijanskemu generalu v Mostarju in besnel proti Angležem, češ da nas ščuvajo proti Italijanom. Povedal mu je, da so Angleži prejšnjo noč spustili padalce na četniško ozemlje in da so četniki pod njegovim vodstvom stopili v boj z njimi. V borbi so četniki ubili enega, ki zdaj leži pred Nevesinjem. General je z Jevdjevićem odšel v Nevesinje in videl mrtvega "Angleža". General se je zelo zadovoljen vrnil v Mostar in poklonil Jevdjeviću poln tovornjak orožja in municije." A zdaj se povrnimo k temi tega poglavja..."

Kraj, čas in krivec Paronove smrti so torej dovolj razčiščeni. Mogoče je v Nevesinju tudi njegov grob. Kaj, če je želel Paron ubežati četnikom, da bi izpolnil naloge mimo njih? Spričo nakazanih tamkajšnjih čudnih razmer ostajajo vzroki za smrt, kot je zapisal Dolenc, "nerešena zagonetka".

Zora Tavčar.

Naša sodelavka, pisateljica Zora Tavčar, rojena v Loki pri Zidanem mostu, je v Ljubljani doštudirala primerjalno književnost in slavistiko. Po poroki s pisateljem Alojzom Rebulo (1951) živi in ustvarja na Opčinah pri Trstu. Do upokojitve je poučevala slovenščino, zgodovino in zemljepis na slovenskih srednjih šolah v Trstu. Napisala je več knjig (*Veter v laseh*, *Poklical si me po imenu*, *Ob kresu življenja*, *Slovenci za danes*, I. in II. del). Veliko je tudi prevajala (tudi dve knjigi) in pisala za tržaški radio in gledališče. Omembe vredne so dramatizacije literarnih del (*Pregelj*, *Voranc*, *Kranjec*, *Rebula*, *P. Zidar*). Bogat je njen literarni opus za mladino. Prejela je prvo nagrado Mladike za novelo *Velika maša* (1974) in nagrado Vstajenje za knjigo *Veter v laseh* (1982). Ob izidu njene nove knjige otroških pesmi *Ko se ptički prebude* smo jo prosili za pogovor.

Pri Mladiki je pravkar izšla Vaša knjiga "pesmi za otroke in otroške duše" z naslovom Ko se ptički prebude. Preden spregovorimo o njej, bi se z Vami radi pogovorili o drugih stvareh. Na straneh naše revije so dolga leta izhajali pomembni intervjuji s slovenskimi ljudmi, ki ste jih kasneje izdali v dveh knjigah Slovenci za danes. Teh intervjujev je bilo preko 60. Kako se Vam je porodila misel zanje, kakšen odmev so imeli v javnosti in pri bralcih?

Všeč mi je živ stik z ljudmi, poleg tega je okrog naše hiše vedno krožilo veliko zanimivih osebnosti in morda imam tudi nekakšno "karizmo" dostopa do človeka kateregakoli poklica, narave in starosti. Tako sem pomislila, da bi predstavila nekatere, posebno manj znane, a za slovenstvo zaslužne ter človeško in poklicno po svoje izjemne like širši slovenski publiki; posebno tiste, razsejane po svetu. In ko sem začela, skoraj nisem mogla nehati; še zdaj me mikajo. (Za takšno delo pa gre veliko časa in energij.) Odmevni so bili intervjuji, tako v reviji kot pozneje v knjigah (kjer sem kaj dodala, posebno portretne uvode). Vendar žal po matični deželi niso toliko znani, kot bi lahko bili, ker je danes biti "znan" rezervirano za politike in medijsko razvpite osebe; redko moreš prodreti z osebnostmi resničnih kvalitiet, še posebej, če imajo

kdaj zraven še krščanski ali celo emigrantski predznak.

Kot književnica ste na slovenskem prizorišču že precej dolgo. Če se ne motim, ste začeli s pesmimi. Povejte nam kaj o svojih literarnih začetkih. Kdo so bili Vaši mentorji, Vaši vzorniki? V kakšnem okolju ste odraščali? Zakaj se tako radi vračate v Loko? Ali Vam Trst ne nudi več kulturnega in družabnega življenja?

Čeprav sem velika ljubiteljica poezije, od ruske in francoske do španske in naše, vzornikov nimam in mentorjev še manj. Recimo, da sem samorastnik. Odraščala sem sicer na vasi, a v bolj meščanskem

okolju, v zelo srečni družini, v čudoviti okolici sredi gozdov, potokov in hribov, ob Savi, z bratom in sestro, v lepi hiši z lipo, velikim vrtom in sadovnjakom. Tu rada živim ob petju ptičkov, šumenju gozdov, žuborenju reke in med veselimi Štajerci še zdaj. Pisarila sem pod mizo še pred šolo (male povestice). Pesmi pišem občasno ves čas, a le redko katero objavim. Kar se kulturnega in družabnega življenja tiče, tu ni bistvene razlike s Trstom. Svakinja nama pošilja zanimivejše številke italijanskih časopisov, naročena sva na slovenski tisk z vseh koncev sveta, obiski vseh vrst prihajajo prav tako v Loko

Pogovor s prof. Zoro Tavčar

kot na Opčine. Tu se ustavijo dlje, ker je hiša večja in možnost izletov. Televizija je tu kot doli, svet prihaja še preblizu. Trst je sicer vabljiv, a ne središčen. Tudi v Loki ima človek, prav v srcu Slovenije (geografsko), na dosegu roke vse, še bolj pa je na dosegu drugih.

V desetih dneh sva imela recimo v gosteh zanimive osebe iz Argentine, Kanade, Sibirije, Hannovera, Toulousa, Ljutomera, Ljubljane, bila na Pokljuki, Brezjah, Bledu, v Selški dolini itd. Čakala sva tudi vas z ženo iz Trsta, tako bi bil krog kar popoln! Česa je v Trstu več na kulturnem in družabnem poprišču?

Izdali ste več knjig v prozi. Vaša dela so raznolika. Pisali ste avtobiografsko prozo, črtice, novele. Nekoč ste prejeli tudi prvo nagrado na literarnem natečaju Mladike. Vendar pa se dolgega proznega teksta (povesti, romana) niste lotili. Kako to? Kako bi označili svojo prozo?

Kdor bi le za en teden skočil v kožo ženske, ki živi in dela v dveh domovih, ima za moža pisatelja, ki živi med papirji, gozdom in debatami, bi najbrž uganil, da tako razgibano in na drobno razkosano vsakodnevje ni ravno idealno za večji tekst. Še pri znanstvenih študijah za SAZU ali pri uvodih in urejanju kake knjige za Goriško Mohorjevo se mi je zgodilo, da sem kak del napisala po dvakrat, "pozabivši", da sem pred časom tisto že napisala. Toliko namreč mine časa med eno in drugo priliko, ko utegnem v miru sesti k pisanju. Svoje proze ne morem označiti sama, razen da zaradi pomanjkanja časa ni takšna in je ni toliko, kot se mi zdi, da bi je bila sposobna; in "muči" me, da bi imela povedati še mnogo.

Veliko ste pisali in dramtizirali tudi za radijski medij, predvsem za tržaški radio. V nepozabnem spominu mi je ostala Vaša dramtizacija Povesti o

dobrih ljudeh. Imate pa tudi veliko izvirnih tekstov, tako za mladino kot za otroke. Kako to, da Vas je radijski medij tako pritegnil?

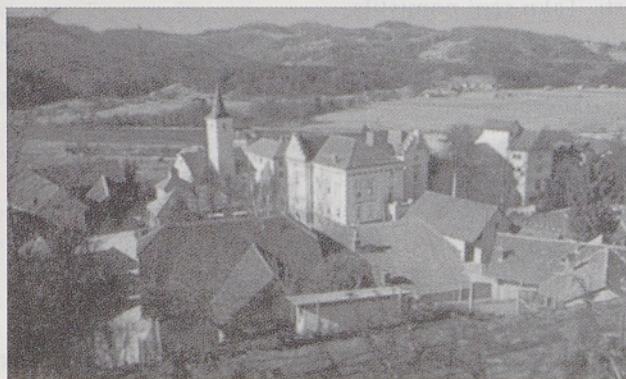
Radijski medij kot tak me ni pritegnil, pač pa me je s časovno prisilo navadil, da sem zmogla in celo z veseljem pisala pozno v noč ali proti jutru in nato dobre volje odšla v šolo, saj mi je zadoščenje, da mi je "šlo", dalo moči. Uredniki so mi dali veliko poguma, ker so se zanesli name in verjeli vame. Brez radia bi bilo mojega zapisanega dela pol manj!

Kaj pa Vaši eseji in kritike? Vaše recenzije so bile vedno točne, jasne, vendar imam vtis, ko da Vam niso dale pravega zadoščenja, ker pri njih niste vztrajali. Raje imate lastno ustvarjanje.

Tole pa absolutno ne drži. Kritike in eseje pišem redno in še letos imam nekaj tega v Zvonu (in nedavno tega tudi v Mladiki). Esej in kritika sta moji stalnici, le da se to porazgubi po revijah in knjigah (uvodih, spremnih besedah). Imam svoje strani v kakšni publikaciji SAZU in Filozofske fakultete v Ljubljani in v zadnji od treh obsežnih knjig SAZU, namenjenih esejem o literaturi Slovencev po svetu. Seveda imam rada tudi čas za lastno ustvarjanje, a do tega komaj kdaj pridem.

Poleg pisanja ste bili prisotni tudi na drugih kulturnih področjih. Dolgo let ste v uredniškem odboru Mladike, ste član upravnega sveta Slovenskega stalnega gledališča v Trstu, bili ste predsednica Združenja književnikov Primorske. So Vam take funkcije všeč, Vam dajejo zadoščenje?

Tu se malo pokesam; za Mladiko delam zadnji čas premalo. SSG je malce moja bolečina. (Križajo se zelo raznoliki pogledi na vlogo teatra na sploh in pri nas, na jezik, na ravnotežje med zmerno sodobnim in skrajnejšim gledališkim izrazom pri postavitvah.) Prezem vsake funkcije mi je resna zadolžitev in odgovornost in ne kakšno paradiranje. Od vsega

Dva pogleda na Loko in na Savo.

sem bila najraje predsednica Združenja književnikov Primorske (z obeh strani meje) in podpredsednica Društva slovenskih pisateljev. To mi je dalo priliko spoznati večino sodobnih pisateljev (kolikor jih nisem poznala tudi že prej) in lahko sem si zamislila in izvedla s simpatično ekipo Primorcev vrsto projektov. Zelo lepo smo sodelovali in zame je bilo to kar pisano, srečno in veselo obdobje, z dvema vrhovoma: nekaj lepimi Premskimi srečanji in z razgledno publikacijo "Primorska v besedi", kjer je bilo predstavljeno vse najznačilnejše v primorski literaturi do vključno tistega obdobja.

Dolgo let ste bili vzgojiteljica na slovenskih šolah v Trstu. Spominjam se, kako ste kolege in ravnateljice presenečali s svojimi posebnimi metodami. Po svoje ste učili zemljepis, zgodovino. Najraje pa ste menda imeli slovenščino. Vaši učenci so vedno dobro pisali in nekateri so se tudi uveljavili. Ste tudi tu imeli svoje posebne metode? Spominjam se Vaših zelo dobro obiskanih literarnih krožkov v Slovenskem kulturnem klubu (posebno pred kako maturo!). Za radio ste urejali rubriko Mladi pisci. Ste imeli poseben dar za vzgojo mladih talentov?

Bila sem kar srečen profesor, navdušena nad svojim predmetom in še bolj nad mladimi. Prav tako takrat in še zdaj rada delam z mladimi. Literarni krožki v klubu so bili veselo druženje, širjenje obzorja in uvajanje v sodobno slovensko literaturo. Bili so celoletni in brez zveze z maturami, oziroma sploh brez zveze s šolo. Pač pa je del ekipe hodil na Cankarjeva tekmovanja v Ljubljano in vedno smo dobili eno ali več nagrad v vseslovenskem merilu. Mislim, da je bilo zame in zanje to kakih deset plodnih let.

V Vaši družini je literatura praktično vsakodnevna jed, vsak dan na mizi od jutra do večera. Kako sodelujete z možem? Prebirata tekste drug drugemu?

Prebirava se. In si tudi svetujeva. Jaz sem malce trmasta in težko sprejemam, ker se pač čutim ogrožena. Želim do pičice ohraniti svoj slog, s pomanjkljivostmi vred, in se ne pustim "porebuliti". Vsak močan literat pri vsakem drugem literatu pogaša pač tisto, kar ima sam za pomembno. No, sam pa mi rad prinese svoje zapise v presojo. Če mu pripomba ni vseč, me seveda proglasi za ..., vendar nato največkrat moje mnenje upošteva in se kdaj celo zahvali. Dvoje oči pač več vidi.

Pišete kaj novega?

Pripravljam se na to, imam v duhu napisano. Pravzaprav me obsedata dve različni ideji, ena laže izvedljiva, daljša, a mozaična; druga pa bi zahtevala nekaj mesecev miru, vsaj zasilnega, ali vsaj razbremenitev večjega dela gospodarsko-gospodinjstvo-javnih obveznosti. Enkrat bom dala ultimatum: tukaj je še en literat!

Kaj sodite o današnjem literarnem ustvarjanju v zamejstvu? Zdi se, da mlajši rodovi ne dosegajo starejše generacije (Pahor, Rebula). Tudi na drugih kulturnih področjih je tako. Merku je še vedno prvi v glasbi. Morda je nekoliko boljše v slikarstvu. Zdi se, da je današnji čas bolj plitev, manj zahteven. Veliko je mlajših ustvarjalcev, a malokateri izstopa. Ali se motim?

Mislim, da je enako krivično do starejše kot do mlajše generacije postavljati na piedestal dva ali tri tržaške umetnike. Tu je vsaj močna druga in tretja generacija, ki je prav zato ne vidimo (vidijo). Tu so še slikarji, ki tudi niso od muh. Mlajši rod se nima kje "brusiti". Založba Mladika tudi ni tako močna in razpoložljiva, da bi navalili nanjo s prvenci. Tudi tendence so danes povečini takšne, da prvencev pri vas ne bi tiskali preveč navdušeno, bodisi zaradi sloga kot še bolj zaradi izražanja in tematike. Malokdo pa bi si nasploh danes upal pisati proti prevladujočemu toku onkraj meje; čeprav bi si človek želel pogumnega mladega peresa ali peres, ki bi udarila na plan z nečim drugačnim, povsem našim, tržaškim, goriškim itd. To so si že upali in znali naši manj mladi od Košute do Sosiča, tudi mlajši goriški Bandelli. Med našimi gimnazijci, študenti (tu in v Ljubljani) in drugimi poklici se zagotovo skriva nekaj talentov. Treba bi bilo najti neko vabo, neko pobudo, neko možnost druženja, revijalnega tiskanja ali recimo radijskih Mladih piscev. Morda je med njimi malo preveč skromnosti, tihega pesnjenja in pisanja. Ali pa želje po tem, da s pisanjem nekaj zasluziš, da nekaj "vrže", saj danes še pipe ne popravi nihče, brez honorarja. Čas ni plitev in nezahteven - nasprotno: človek duha in srca išče posebej danes v umetnosti tisto več, kar čuti, da mu hoče vsakdan prekričati. No, išče tudi v veri, v delu za druge, v izpopolnjevanju. A ker že govorimo o umetnosti, v njej išče predvsem tisto "več", tisto "nad". Moderni svet sprejema to odprtih rok.

Sledite današnji slovenski literaturi? Kakšno sodbo imate o njej?

Sledim. Kot član strokovne komisije za Prešernove nagrade sem več let prebrala praktično vse, kar je

Avtorica in prof. Ivanka Hergold na predstavitvi nove knjige na letošnji Dragi.

bilo užitnega (ali tudi ne) na knjižnem trgu, najmanj 50 knjig. Lahko rečem, da ima sodobna literatura nekaj sijajnih pesnikov in pisateljev. Pa tudi veliko procesijo slabih in celo pisunov in bleferjev. Najmočnejša je težnja po prikazovanju golega in praznega vsakdana in pogosto v skoraj pogovornem jeziku. Vendar opažam – v kolikor me ne moti brskanje po dnu, življenje brezprizornikov z životarjenjem tjavdan med pijanostjo in neokusom pri seksualnih zadevah – pri današnjih piscih veliko talenta in neko težnjo h katarzi. Cenim slog, jezikovno inovativnost, verziranost in zanimivo tematiko pri vrsti teh piscev, če le ne gredo povsem čez rob okusa, pa tudi perverzije ne maram. Menim, da se bo marsikaj iz te sodobne bere ohranilo, kakšna polovica “žonglerjev” pa bo čez čas zgubila bralstvo, ker so le modna muha, ki ponavlja uspešen obrazec v nedogled. Res da sta stara in srednja generacija dali izjemna imena, a tudi od Jančarja navzdol imamo vrsto vrednih avtorjev. Imen bi ne navajala, zanimivo pa je, da je kdo napisal ob kakem povprečnem delu tudi kakšno imenitno prozo.

Kaj pa jezik Slovencev v Italiji? Dolgo let ste poučevali slovenščino. Ste opazili kak razvoj? Zdi se mi, da se na jezikovnem področju veča prepad med matico in zamejstvom. Kaj narediti?

To pravljico o dveh slovenščinah je spodbujala s svojim primorskim zanosom in svojo mravljinčjo pridnostjo prof. Nada Pertotova. Ne vidim kakih bistvenih razhajanj. Kdor bere osrednje revije, časo-

pise in knjige, se brez težav drži nekih paragrafov, ki veljajo za slovenski jezik kjerkoli. Pri rabi primorskih posebnosti sem bila tako kot profesor kot tudi korektor vedno spoštljiva in zagovarjam pravico do naših posebnosti. Jaz kakih prepadov ali razpok ne vidim. Naši slavisti in slovenisti pa imajo dolžnost, da Akademijo in druge ustanove opozarjajo na divergence in da iščejo strokovno pomoč, ki nam je v stiku z italijanščino vsekakor potrebna. Edina resna sitnost je v tem, da ne tu ne zgoraj ni neke odločnosti in jasnosti pri nekaterih pravilih, ki jih

imajo drugi jeziki zakoličena in točno zabeležena, pri nas pa na najvišjem strokovnem nivoju “cincajo” ali pa se prepirajo “za oslovo senco”, kot bi rekla s Prešernom.

Doslej smo Vas poznali kot pisateljico “odrasle” literature. Zdaj pa nastopate kot avtorica otroških pesmi, čeprav že naslov *Ko se ptički prebude namiguje na to, da tudi pri tej poeziji niste pozabili na odraslega bralca. Kaj Vas je spodbudilo, da ste se zdaj obrnili v otroški svet?*

Kot ste sami opazili, se lotevam vseh mogočih žanrov, to mi je bil vedno izziv: iskanje novih možnosti, spopadanje s čim še nepreizkušenim ali ubiranje drugačnih poti na že preizkušenem. K prvim otroškim pesmim me je spodbudil sošolec, sovaščan, skladatelj Jakob Jež, ki je želel cikel pesmi z motivi otrok in vaških idil (deček, potok, mlin, travnik) in je te moje pesmice tudi uglasbil. Ko sem pripravljala to zbirko, sem nanje pozabila, zato niso uvrščene vanjo. Sicer pa sem pozneje večkrat v otroške radijske igre vgradila kakšen song. Tudi moja gledališka igra o ribiču je bila vsa v verzih. Drugače pa sem za otroke napisala vrsto povestic (za *Galeba* in *Pastirčka*), ena teh zgodb je celo izšla kot slikanica v Ljubljani v *Pionirskem listu*, druga pa z ilustracijami Klavdija Palčiča v *Pastirčku*, ena v *Novi Mladiki* v Ljubljani (ilustriral Robert Hlavaty), druge pa v Trstu v *Galebu*. Pozneje za otroke nisem več pisala. No, potem sem se spomnila nekaterih svojih pesmic iz radijskih iger in prijela me je nekakšna

igrivost, da bi se preizkusila tudi na tem področju. Da bi, denimo, upesnila v zvočnih verzih in v jeziku, ki bi otrokom malce obogatil preskromno poznavanje bolj izbranega izrazja, njihov svet igrač, živali, rastlin, hkrati pa bi jim približal svet poezije. Morda so te pesmi malce zahtevne za tukajšnjega otroka. S svojo melodioznostjo, igrivostjo in nagajivostjo pa se jim bodo morda lažje približale. Priložena plošča CD jim bo z glasbo in recitacijo pri tem pomagala. Poseben namen pa sem imela s priloženim "plakatom", na katerem je v obliki pesmic in nagajivo izrisanih črk predstavljena slovenska abeceda, kar lahko služi tudi za zabavno šolsko rabo. Kaj pa me je spodbudilo k pripravi te knjige? Recimo ustvarjalna žilica, malce pesniškega navdiha, izkušnja dolgih let dela z mladimi in veselje nad njihovo sproščeno mladostjo.

Svoj otroški svet ste obljudili predvsem z živalmi, med katerimi prednjačijo ptice. Je v tem kakšen spomin na Vaše otroštvo?

Zveze z mojim otroštvom ni. Rodilo se je in nastalo vse tu. Poleg živali nastopajo tudi rastline, poetična bitja, pa kakšna čarovnica ali strah, kakšna moderna igrača ali zgodbica iz vesolja. Stvari so se ponujale same, morda s svojim poetičnim nabojem, z vabilom k besedni "uglasbitvi". In to težnjo je sijajno ujel in glasbeno upesnil skladatelj Tulio Možina ter jo je s svojim zvonkim glasom izpovedala Andrejka Možina na priloženi plošči.

Iz zbirke diha nekakšna blaga plemenitost, odprta lepoti in dobroti življenja. Pripisujete otroški poeziji tudi neki vzgojni namen? Ali naj ta poezija otroka predvsem domišljjsko zaposluje in ga zabava?

Nikakor ne bi hotela, da bi za mlade napisana poezija zvenela vzgojno, pedagoško. To bi bila smrt poezije. Vsekakor pa vsaka poezija nosi neko sporočilo, ni prazna, ni zgolj zvok. Kolikor se spominjam svojega branja otroških pesmi v svoji mladosti, mi je ostala v zavesti njih melodičnost in lepota izraza, pesniški način izpovedovanja, izbrana beseda ali kak duhovit zasuk. Najbrž je tudi v meni neka težnja, da bi otroci uživali besedo, zvočnost, barvitost, kak prijeten obrat. Ob tem bi seveda sprejemali vase tudi neko pozitivno sporočilo, recimo da je v svetu okrog nas veliko lepega, veselega, zanimivega, pozitivnega. Ali ni bolje razgrinjati prednje svetli svet vrednot, saj jim že vsakdan, kaj šele prihodnost prinašata dovolj žalostnega: stiske, strah,

mala razočaranja. Naj jim poezija za trenutek razsvetli dan! Pa odraslim, ki jim te pesmi berejo, tudi.

Kaj mislite, da otroškega bralca najbolj pritegne? Vsebina, kot se reče, torej zgodbena nit pesmi, ali njena muzikalčnost? Marsikje se v svojih pesmih prav poigravate z muzikalnim elementom, na primer s presenetljivimi rimami.

Najbrž od nekdanjega otroka priteguje predvsem muzikalčnost verzov. Upesnjene zgodbe pa hitro postanejo gola verzifikacija. Seveda je idealna združitev obojega v igrivi obliki kot v *Najdihojci* ali *Cicibanu* ali v *Pedenjpedu*, a prav tako so vsečne tudi npr. *Mi smo davi muho klali*. Sama pri pisanju ne mislim ne na vsebino ne na rime, gre za poigravanje z besedo v poetičnem občutju, ob misli, da bi otroci skozi verze začutili z menoj nekaj svetlega, živega, neko radost bivanja. Pa da jih ima nekdo, ki je to zapisal zanje, rad in so mu nekaj najbolj dragocenega na svetu.

Kot vemo, ste eden redkih kulturnikov v Trstu, ki sledi slovenski otroški poeziji. Ta ima lepo tradicijo že pri naših klasikih, pri Levstiku in Župančiču. In kaj pravite o slovenski otroški poeziji danes?

Naši klasiki so izjemno dobri, žal pa prav zaradi svoje jezikovne in zvočne domiselnosti in sočnosti najbrž neprevedljivi in jih lahko zares uživamo le mi. (Če jih še znamo, danes namreč v šolah vseh stopenj vse premalo poudarjajo estetsko plat poezije.) Sodobnost je seveda z novimi izkustvi na področju jezika in sloga ter s široko bero ustvarjalcev dala tej poeziji novih razsežnosti in poleta. Tako je pravi užitek tudi za odrasle prebirati naše najboljše sodobne ustvarjalce. To so mojstri besedne igre ali močnega pesniškega naboja ali besedne inovativnosti; med njimi tudi nekaj literarnih dam. Poleg nekaterih celotnih zbirk pa so kdaj odlične tudi nekatere posamezne pesmi v kakem slabšem opusu. Nekaj sem o tem napisala že v oceni nove Košutove zbirke v eni zadnjih Mladik.

Ste zadovoljni z likovno opremo ter z glasbo in recitatorji na CD-plošči?

S kolegico slikarko Magdo Starec Tavčar sva se našli na isti valovni dolžini. Blizu mi je po poetičnosti, barvitosti in duhovitosti. Težko bi našla v eni osebi vse te lastnosti, kot se družijo v njej. Najbližji mi je njen estetski čut in okus, s katerim je porazdelila po knjigi svoje tako obsežnejše kot tudi drobne slikarske domislice. Skladatelj Tulio Možina

in pevka Andrejka Možina pa sta sploh po moji duši. Upam, da bodo sodobni otroci, vseokrog obdani z "bububu" muziko visokih decibelov, znali dobro sprejeti to glasbo in poezijo dveh poetov starega kova in mladih src. Naj poudarim še govorni del. Ploščo so namreč obogatili s svojo umetniško besedo člani Radijskega odra, igralci znanih imen: Matejka Peterlin Maver, Marinka Počkaj in Aleksij Pregarc. Nekatere pesmi iz zbirke *Ko se ptički prebude* namreč nastopajo na CD plošči. Lahko bi rekla, da so se na njej srečno ujeli poeti glasbil, glasu in plemenite zvočne besede v enotno umetniško dejanje.

In naj poudarim še nekaj: gre v celoti za delovno ekipo Primorcev, Tržačanov: Tulio Možina in Andrejka Možina (kitara, čelo, glas), Magda Starec Tavčar (ilustracije), Matejka Peterlin Maver, Marinka Počkaj, Aleksij Pregarc (umetniška beseda), Matej Susič (računalniška obdelava in notranja ureditev). Pa tiskarna Graphart in urednik založbe Marij Maver. In nazadnje, krivec za vse, avtorica pesmi Zora Tavčar.

Seveda se celotni ekipi zahvaljujem za večmesečni trud ob tem nelahkem projektu knjige, plošče in plakata.

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da so v Cerkljah ob Krki na Dolenjskem ob 10-letnici smrti odkrili ploščo največjemu trpinu, a tudi najbolj priljubljenemu slovenskemu škofu dr. Stanislavu Leniču...
- da so v zadnjem konzistoriju nemški kardinali (Kasper, Lehman, Ratzinger) v svojem krožku glede načina papeških volitev diskutirali o normi iz l. 96, po kateri kardinali v primeru, če bi se konklave zavlekel čez določeno število glasovanj, morejo izvoliti novega papeža z navadno in ne kot doslej z dvotretjinsko večino...
- da je na soškem bojišču v prvi svetovni vojni bilo prelite največ krvi (desettisoči mrtvih...) na hribu Škabrijelu (Sv. Gabrijelu), danes nad Novo Gorico...
- da naj bi bilo doslej, torej v dvajsetletju po začetku domnevnih Marijinih prikazovanj, v Medžugorju registriranih 350 čudežnih ozdravljenj...
- da je doslej dobilo Nobelovo nagrado deset žensk, prva med njimi Marija Sklodovska – Curie celo dve (za fiziko in kemijo); 6 jih je dobilo nagrado za medicino, ostale pa za fiziko in kemijo...
- da so na severu Indije, ob vznožju Himalaje, postavili temelje za najvišjo cerkev na svetu, na višini več kot 6000 metrov...
- da občinska oblast v Trbovljah ni dovolila novi cerkvi, da bi pozidala zvonik...
- da so v Sloveniji prišli v navado naslednji prazniki: na Dobrovem v Brdih praznik češenj, v Orehovljah praznik špargljev, na Ligu praznik kostanja, v Laškem praznik piva in cvetja, v Prvačini praznik breskev...
- da je od vseh bivših sovjetskih republik, ki so se osamosvojile, najrevnejša Moldavija...
- da so letošnje leto v Grčiji razglasili za Sokratovo leto, ker mineva 2400 let od smrti velikega Grka...
- da je revija Nature objavila zanimivo novico o prisotnosti vode na Marsu in na dveh Jupitrovih satelitih...

odmevi Drage

“Z razpravo o slovenski manjšini in o njenem položaju po vstopu Slovenije v Evropsko unijo se je začela 36. Draga. O tem aktualnem vprašanju so razpravljali pisateljica Evelina Umek, pravnik Damjan Hlede in podjetnik Boris Siega.

Študijske dneve je v imenu slovenske vlade odprl pravosodni minister Ivan Bizjak. Izpostavil je velik pomen Drage pri demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije, izbrana tema prvega predavanja pa je še kako aktualna in privlačna.”

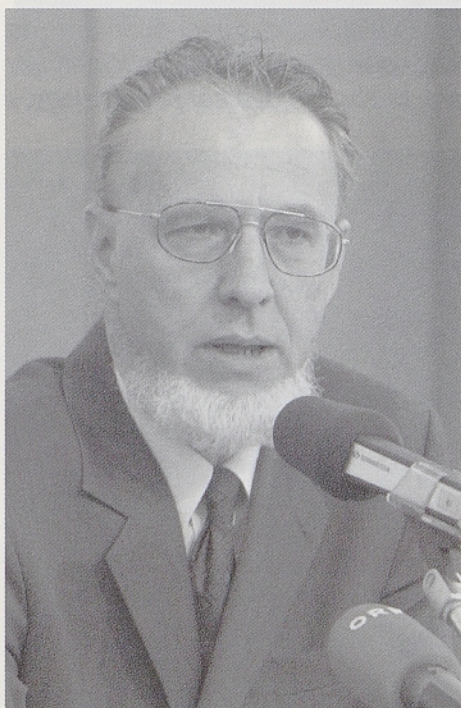
(Primorski dnevnik)

Udeleženci okrogle mize.

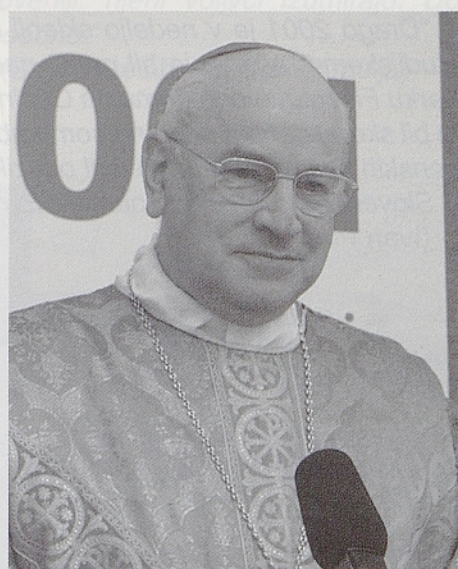
Minister Janez Bizjak.

Dr. Janez Dular.

“Drugi dan 36. študijskih dni Draga je potekal v znamenju slovenske knjige. O slovenski knjigi na poti v tretje tisočletje je razmišljal slovenist in jezikoslovec prof. Janez Dular, ki je poudaril, da je knjiga za nas še posebej simbolnega pomena in bistveni element narodne samobitnosti.”

(Primorski dnevnik)

Škof Evgen Ravignani.

“Škof dr. Evgen Ravignani se je v svoji pridigi naslonil na program letošnje Drage in povzel posamezne točke ter ob njih razvil versko misel.”

(Janko Merkač, Nedelja)

Predavatelj Zvone Štrubelj.

“Katoliška Cerkev naj bo v 3. tisočletju predvsem skupnost, znotraj nje pa naj pride do večje solidarnosti in enakopravnega sodelovanja med duhovniki in laiki. To je bila ena od osrednjih misli, ki so prišle do izraza v nedeljskem dopoldanskem delu Drage 2001. V njem je takoj po maši predaval teolog in nekdanji openski župnik dr. Zvone Štrubelj na temo »Antropološka in teološka izhodišča krščanske vere in duhovnosti v 3. tisočletju«, potem pa je stekla okrogla miza pod naslovom: »Tisočletje laikov«, pri kateri so sodelovali Nadja Maganja iz Trsta, Alenka Šverc iz Slovenije ter Janko Merkač iz avstrijske Koroške.”
(Primorski dnevnik)

Okrogla miza o laikih v Cerkvi.

“Drago 2001 je v nedeljo sklenil dr. Ivo Urbančič z vidnim navdušenjem in presenečenjem (na študijskem srečanju je bil prvič) nad odzivom tradicionalno številčnega in pozornega občinstva v parku Finžgarjevega doma na Opčinah. »Če bi predaval v Ljubljani, bi zbral le dvajset poslušalcev,« je bil skoraj ganjen eden najpomembnejših slovenskih filozofov, ki je govoril o jeziku in kulturi Slovencev v času vstopanja v Evropo.”

(Ivan Puc, MAG)

Pozorno občinstvo pod šotorom.

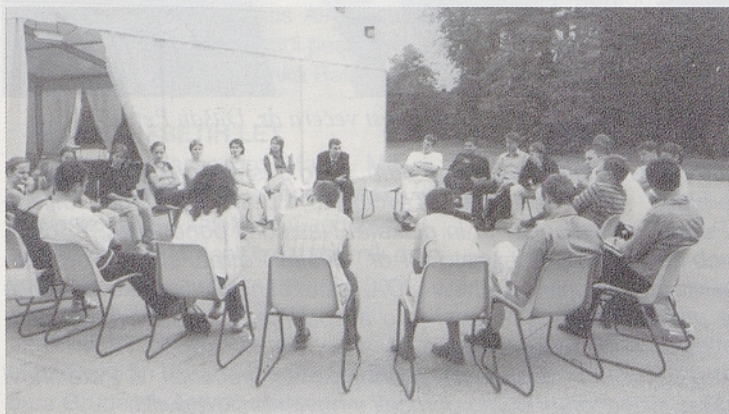

Dr. Ivo Urbančič.

“Če povzamemo sporočilnosti letošnje Drage, nas preseneti njen pesimizem. Vzrokov zanj je lahko več - iskati jih gre tudi v nehvaležnem času. Nekoč je bila to prireditelj, ki je v vseh pogledih pomenila konkretno alternativo obstoječi slovenski politični in gospodarski bedi. V zadnjem desetletju so se razmere tako korenito spremenile, da aprioristična kritika in avtomatično iskanje sovražnikov nimata več smisla. Treba je iskati nove izzive, predvsem v obstoječih in aktualnih problemih posameznikov. Treba je tudi pomlajevati občestvo in se mu prilagajati. Je Draga mladih, ki je

Gospod Stanko Žerjal je tudi letos pozorno sledil Dragi.

Draga Mladih – delavnice.

v obliki delavnic prav tako potekala na Opčinah pri Trstu, prihodnost študijskih dnevov, ki so dolga leta pomenili enega izmed vrhuncev slovenskega razumnštva? Pri vsej stvari je namreč ključnega pomena prav pomlajevanje Drage, na kateri odločno prevladuje starejša generacija. To pa je seveda tudi problem tako imenovane desnice v Sloveniji: njeni volivci izumirajo. Dobesedno.”

(Dejan Steinbuch, Demokracija)

“Vsekakor pa k Dragi spada tudi druga, nadvse važna komponenta: družabnost včasih kar ne mara pustiti svojega mesta sporedu. Pa to ni nič čudnega: Draga vsako leto zbere Slovence iz vseh treh delov Slovenije v svetu, iz matične dežele, iz zamejstva in iz zdomstva, česar ne zmore v takem obsegu in s takim programom nobena druga prireditelj.

Ko sem se leta 1985 vrnil v Buenos Aires, mi je žena - takrat še dekle - rekla, da še vedno lebdim nekje nad Drago. Letos se mi je ta občutek ponovil - tokrat v njeni družbi...”

(Gregor Batagelj, Svobodna Slovenija)

Pisatelj Alojz Rebula in Zora Tavčar.

Društvo slovenskih izobražencev začelo novo sezono

Na prvem večeru so predstavili knjigo Zore Tavčar, naslednji ponedeljek pa je bil gost večera dr. Dušan Petrač.

Prvega oktobra je Društvo slovenskih izobražencev začelo svojo novo dolgo sezono, ki bo trajala do junija prihodnjega leta. V ponedeljek, 1. oktobra, so v Peterlinovi dvorani začeli kar nadvse praznično, saj so ob sodelovanju založbe Mladika predstavili knjigo otroških in mladinskih pesmi Zore Tavčar z naslovom "Ko se ptički prebude". Poleg avtorice in Ivanke Hergold, ki je knjigo predstavila, so na večeru sodelovali še pevka in glasbenica Andrejka Možina ter skladatelj Tullio Možina in

igralci Radijskega odra, ki so pesmi ozvočili, pa tudi ilustratorka Magda Tavčar, ki je prava soavtorica knjižne izdaje, CD-ja in plakata. Naslednji ponedeljek, 8. oktobra, je bil gost DSI dr. Dušan Petrač, slovenski znanstvenik, ki živi v ZDA, uslužbenec vesoljske agencije NASA. Predaval je o eksperimentiranju v breztežnostnem prostoru.

O naslednjih ponedeljkovih srečanjih v Peterlinovi dvorani bomo poročali v novembrski številki.

KRONIKA XIX. STOLETJA

Pri Novi reviji, kjer je v dveh zvezkih že izšla Kronika XX. stoletja, je junija izšel prvi del Kronike XIX. stoletja. Pod vodstvom dr. Janeza Cvirna je 35 avtorjev s 346 gesli predstavilo slovensko življenje v obdobju 1800-1860, pri čemer je upoštevano celotno etnično ozemlje, kot tudi izseljenstvo.

MERCATOR FORUM 5

V Walesu je izšla 5. številka zbornika Mercator Media Forum, ki ga ureja George Jones in je posvečen manjšinskim medijem. V tej številki je v italijanščini in angleščini objavljena tudi razprava tržaške časnikarje Ivane Suhadolc, ki slušbuje v Rimu, o zakonu za varstvo zgodovinskih jezikovnih manjšin v Italiji in radiotelevizijskih sporedih.

2. KONFERENCA SLOVENSКИH ZNANSTVENIKOV

V Mariboru se je 20. septembra začela tridnevna svetovna konferenca slovenskih znanstvenikov in raziskovalcev, ki jo je že drugič pripravil Svetovni slovenski kongres z namenom, da utrdi zveze med slovenskimi razumniki in ustanovami doma in po svetu ter ovrednoti nesluteni potencial slovenskih možganov v svetu.

JAKO STARA VAS

Osrednji praznik ob 1000-letnici prve pisne omembe Solkana in Gorice je v Sloveniji bil 8. septembra. Govoril je državni predsednik Milan Kučan. Dva dni prej so predstavili nad 500 strani debel zbornik *Jako stara vas* na Goriškem je Solkan, ki ga je uredil zgodovinar Branko Marušič.

SPISI VIKTORJA ANTOLINA

Inštitut Studia Slovenica (p. p. 28, 1210 Ljubljana-Sentvid), ki ga vodi dr. Janez Arnež, je izdal še dve številki biltena *Pogledi*. V št. 50-51 za november 2001 se končuje avtobiografija dr. Alojzija Kuharja iz leta 1954. Ob ostalem gradivu se nadaljuje dnevnik goriškega duhovnika dr. Alfonza Čuka po izselitvi v ZDA.

V knjigi okoli 250 strani je pod naslovom *Misli in ideje* dr. Arnež uredil izbrane eseje prekmurskega katoliškega pravnikarja in filozofa prof. Viktorja Antolina (1922-84), ki je od leta 1962 predaval v ZDA. Gradivo je uvrstil v razdelke: *Slovenstvo*, *Kultura in politika*, *Komunizem*, *Prigodni članki*.

Tik pred izidom pa je še Arneževa študija na 460 straneh *Slovenska ljudska stranka 1941-1945*.

OBISKI V ARGENTINI

Med Slovenci v Argentini se je spet zvrstilo več pomembnih obiskov, nastopil pa je tudi novi slovenski veleposlanik Bojan Grobovšek.

Pesnik in igralec Tone Kuntner je pri Slovenski kulturni akciji vodil gledališki seminar. Gojenci so se predstavili 11. avgusta z literarnim večerom. Sam Kuntner pa je imel še nekaj predavanj in nastopov.

Bivši slovenski ministrski predsednik Andrej Bajuk je obiskal svojce v Mendozii, kjer je odraščal, in imel še več srečanj ter predavanja.

Ljubljanski pomožni škof Alojzij Uran, ki je odgovoren za Slovence po svetu, je z msgr. Janezom Pucljem opravil poglobljen pastirski obisk. Med drugim je 2. avgusta birmal 85 slovenskih otrok.

Proslave ob 50-letnici Balantičeve šole v San Justu (Buenos Aires) sta se 19. avgusta udeležili tudi pesnikovi sestri Tilka Jesenik in Minka Balantič.

VOJNA DESETIH LET

Časnikar Alessandro Marzo Magno, ki je poročen z znano tržaško Slovenko, je pri založbi Il Saggiatore na več kot 500 straneh izdal zbornik o vojnah na Balkanu *La guerra dei dieci anni, Jugoslavia 1991-2001: i fatti, i personaggi, le ragioni dei conflitti*. Med avtorji so tržaška časnikarka Barbara Gruden in še več slovenskih, italijanskih ter drugih piscev.

ARGENTINSKI NOGOMETAŠI

Slovenci iz Argentine so sestavili nogometno reprezentanco, ki se je julija in avgusta podala v Slovenijo. Imela je več tekem proti slovenskim društvom in proti slovenski reprezentanci U18, ob tem pa spoznavala slovenske kraje in ljudi.

VLASTJA SIMONČIČ V JAPONŠČINI

V Tokiu je izšla v angleščini in japonščini knjižica, ki predstavlja metodo rajnega fotografa in vsestranskega kulturnega delavca Vlastje Simončiča za otroško slikanje brez fotoaparata.

Publikacija je zelo pregledna in bogato ilustrirana. Fotografije na koncu z Vlastjo Simončičem, ženo Hani in hišico v Gorenji vasi pa so tudi lep spomin na mojstra.

ŠE KNJIGE OB 10-LETNICI

Ob desetletnici slovenske neodvisnosti so izšle še nekatere knjige protagonistov.

Zunanji minister dr. Dimitrij Rupel je pri Novi reviji izdal spomine na delo na političnem in diplomatskem področju v zadnjem desetletju z naslovom *Srečanja in razhajanja*.

Pri založbi Obzorja je slovenski generalpolkovnik JLA Konrad Kolšek objavil *Spomine na začetek oboroženega spopada v Jugoslaviji 1991*. Gre za poglede nekdanjega poveljnika petega vojaškega območja s sedežem v Zagrebu in pristojnostjo tudi nad Slovenijo.

36. SEMINAR

36. seminar za slovenske šolnike v Italiji se je začel 4. septembra v Kulturnem domu v Gorici. Na slovesnosti sta spregovorila slovenska ministrica za šolstvo, znanost in šport Lucija Čok ter deželni šolski ravnatelj Bruno Forte.

PRAVICA DO UPORABE SLOVENŠČINE

Društvo Jadro, ki deluje "v Laškem", je v Ronkah izdalo dvojezično publikacijo *Pravica do uporabe slovenščine pred sodno oblastjo in javno upravo (druga zbirka)*. V njej je odv. Renco Frandolič zbral vrsto zakonov, okrožnic, razzsodb in drugih dokumentov na to temo. Uredil jo je prof. Karlo Mučič.

ZGODOVINA TRSTA

Pri tržaški založbi Lint je na 623 straneh izšel prvi zvezek gospodarske in družbene zgodovine Trsta, ki obravnava obdobje 1719-1918 (*Storia economica e sociale di Trieste, Vol. I, La città dei gruppi 1719-1918*). Uredila sta ga Roberto Finzi in Giovanni (Ivo) Panjek. Med avtorji so tudi Slovenci Pavle Merku, Aleksej Kalc in Marta Verginella.

Sledili bosta še dve knjigi, ena o istem obdobju, a s poudarkom na trgovini, druga pa za leta 1918-2000.

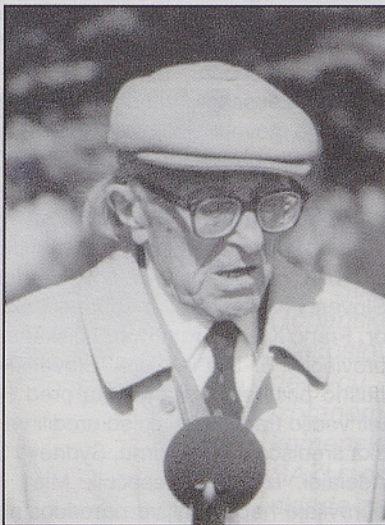
CERKEV SV. IVANA

V Gorici je nadškof msgr. De' Antoni slovesno blagoslovil in predal namenu nove župnijske prostore slovenske mestne duhovnije pri Sv. Ivanu, ki jo vodi msgr. Cvetko Žbogar.

Predstavili so tudi novega kaplana, mladega goriškega jezuita p. Mirka Pelicona.

UMRL PAVEL KOGEJ

Dne 9. avgusta je umrl psiholog, pesnik in eden izmed vodilnih predstavnikov Nove slovenske zaveze prof. Pavel Kogej. Rodil se je leta 1927 v Logatcu, obiskoval škofijsko klasično gimnazijo v Ljubljani in še ne 16-leten stopil med domobrance. Preživel je Teharje in potem še triletni zapor, doštudiral psihologijo in ob poklicnem delu veliko predaval mladinskim in veroučnim skupinam. Urejal je glasilo NSZ Mi med seboj.

PISATELJ PAHOR V BAZOVICI

Na osrednji proslavi ob 71-letnici ustrelitve bazoviških junakov je bil 9. septembra slavnostni govornik pisatelj Boris Pahor, v italijanščini pa je spregovoril predsednik goriške pokrajine Giorgio Brandolin.

Slovesnosti pa so v tistih dneh potekale tudi na pokopališču pri Sv. Ani v Trstu (govoril Igor Gabrovec), v bazovski župnijski cerkvi (po maši je govoril Jože Pirjevec), v Prešernovem gaju v Kranju (govorila Mariza Škerk). Taborniki, skavti in Združenje književnikov Primorske so 8. septembra priredili taborni ogenj z literarnim večerom, športne pobude pa je priredilo ŠZ Sloga.

KAMBIČEVI SPOMINI

Doživetja sredi mojega stoletja. To je naslov knjige spominov na zaporniška leta, ki jo je napisal umetnostni zgodovinar, profesor zgodovine fotografije in umetniški fotograf Mirko Kambič, rojen leta 1919 v Kloštru v Beli krajini. Aretiran je bil leta 1949, ko je bil še duhovnik lazarist, presedel pa je tri leta.

SKAVTI

Slovenska zamejska skavtska organizacija, ki oktobra letos praznuje 50-letnico ustanovitve, je poleti pripravila devet taborov za različne starostne in krajevne skupine: šest tržaški, tri pa goriški del. Skupno se jih je udeležilo več kot 200 mladih.

Oktobra je izšla prva številka novega, že 31. letnika razmnoženega mesečnega glasila Jambor.

TRŽAŠKA MAGISTRA ZGODOVINE

Mladi tržaški zgodovinar Gorazd Bajc je 10. septembra na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani dosegel magisterij z delom Protiokupatorsko delovanje slovenskih primorskih narodnjakov 1941-1945. Mentor je bil prof. Dušan Nečak. Bajc je uporabil vrsto novih arhivskih virov, zlasti zasebni arhiv prof. Ivana Rudolfa in nedavno odprte fonde britanske tajne službe SOE.

Na istem oddelku je oktobra dosegel magisterij še tržaški zgodovinar in publicist Peter Rustja, in sicer z delom Položaj slovenščine v Trstu v drugi polovici devetnajstega stoletja. Mentor je bil prof. Janez Cvirn. Rustja je poleg arhivskih in časopisnih virov opravil še računalniško tekstovno analizo nastopov osrednje takratne politične osebnosti tržaških Slovencev - poslanca Ivana Nabergoja.

VILENICA

16. izvedbe literarnega srečanja Vilenica se je udeležilo 80 književnikov iz 33 držav z vseh celin.

Kristal Vilenica 2001 je prejela pesnica in esejistka iz vzhodne Ukrajine Nataška Bilocerkivec, srednjeevropsko literarno nagrado pa je 8. septembra v jami Vilenica prevzel estonski pesnik Jaan Kaplinski. Nastopil je mešani zbor Gallus iz Trsta pod vodstvom Janka Bana.

53. MARIJANSKI SHOD

Na Opčinah je bil 9. septembra 53. Marijanski shod s procesijo in mašo, ki ju je vodil tržaški škof msgr. Evgen Ravignani.

Na predvečer je daroval mašo v openski cerkvi škofov vikar msgr. Franc Vončina. Sledil je koncert Višarskega kvinteta, ki je pod vodstvom Anne Marie Missoni pel v štirih jezikih Kanalske doline.

ST. VITUS VILLAGE

V neposredni bližini slovenske cerkve sv. Vida so v Clevelandu 8. septembra slovesno blagoslovili in predali namenu velik dom za ostarele St. Vitus Village, ki je zrasel na pobudo župnije. Po obredu v cerkvi, ki sta ga vodila dva škofa, je župnik Jože Božnar izročil ključne vodji načrta Pavlu Koširju, da je simbolično odklenil vrata.

Nekaj dni prej, 2. septembra, pa je občina preimenovala tamkajšnjo ulico Glass Avenue po najznamenitejšem slovenskem politiku v ZDA, rajnem Franku Lauschetu, tako da se zdaj imenuje Lausche Avenue. Na slovesnosti je govoril občinski svetovalec Joseph Cimperman.

FRANČIŠKANI V AVSTRALIJI

Od 19. avgusta do 11. septembra sta bila na pastirskem obisku med Slovenci v Avstraliji mariborski škof dr. Franc Kramberger in frančiškanski provincial p. Stane Zore. Slovensko dušno pastirstvo od začetka pred 50 leti vodijo frančiškani, ki so uredili verska središča v Melbourneu, Sydneyu in Adelaidi, izdajajo mesečnik Misli in opravljajo neprecenljivo narodnostno, vzgojno in kulturno delo.

NAGRADA V BENETKAH IN KINO V TRŽIČU

Na 58. mednarodnem filmskem festivalu v Benetkah je slovenski scenarist in režiser Jan Cvitkovič za svoj prvi celovečerni film Kruh in mleko prejel Zlatega leva prihodnosti za najboljši prvenec.

Film so predstavili tudi 4. oktobra v Trziču ob slovesnem odprtju novega, sodobnega kina s petimi dvoranami Kinemax, ki je last zamejske družbe Transmedia.

ZDOMSKI ČASNIKARJI

Urad vlade za informiranje in Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu sta priredila študijski obisk za 24 slovenskih časnikarjev iz Argentine, Avstralije, ZDA, Kanade, Nemčije, Švice, Švedske, Hrvaške in Bosne-Hercegovine. Obiskali so tudi nekaj slovenskih ustanov v Trstu in se srečali z zamejskimi časnikarji.

DAGLI ASBURGO A MUSSOLINI

To je naslov študije o Julijski krajini v letih 1918-1922, ki jo je Deželni zavod za istrsko kulturo izdal pri založbi Libreria Editrice Goriziana, napisal pa jo je Almerigo Apollonio, rojen leta 1928 v Piranu.

GALEBOV DNEVNIK

Tržaška otroška revija Galeb, ki jo ureja Majda Železnik, je konec septembra predstavila prvo številko letnika 2001-02 in pa Galebov šolski dnevnik, ki ga financirajo slovenski zamejski denarni zavodi, letos pa ga je oblikovala Jasna Merkù.

PIANISTKI ZUPANČIČ

Na 9. mednarodnem glasbenem tekmovanju Premio Vittoria Caffa-Righetti v Cortemilii pri Cuneu sta se zelo dobro uvrstili mladi pianistki iz Bazovice iz razreda prof. Tamare Ražen na Glasbeni matici. Jana Zupančič je v kategoriji do 12. leta odnesla prvo nagrado, sestra Sara pa v svoji kategoriji edino drugo nagrado.

NAGRAJENI GEISTER

V Volčjem Gradu je Sklad Marjana Rožanca 22. septembra izročil nagrado Marjana Rožanca za najboljšo esejiščno zbirko v letu 2001 Iztoku Geistru (umetniško ime: I. G. Plamen) za knjigo Levitve.

VISOKI ŽIVLJENJSKI JUBILEJI

Otroška zdravnica, častna predsednica Slovenskega planinskega društva Trst dr. Sonja Mašera je 20. septembra praznovala 90-letnico.

Šolnik, publicist in kulturni delavec dr. Janko Jež je 90-letnico praznoval 9. oktobra v Sesljanu.

Fotograf in fotoreporter Mario Magajna pa je 12. oktobra v Trstu praznoval 85-letnico.

OB TISOČLETNICI GORICE

Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel iz Gorice je po zamisli ravnatelja Silvana Kerševana 18. septembra pripravil glasbeni večer, posvečen 1000-letnici Gorice. Med drugim so krstili nalašč za to priložnost napisani skladbi Andreja Bratuža in Ambroža Čopija.

V Kulturnem centru Lojze Bratuž so 21. septembra odprli razstavo Slikarski poklon družini Šantel. Spregovorili sta predsednica centra Franka Žgavec in umetnostna zgodovinarica Verena Koršič Zorn.

Tisoč in več let na Goriškem pa je naslov razstave, ki jo je Goriški muzej pripravil na gradu Kromberk in so jo odprli 5. oktobra.

GRB IN PRAPOR V DOLINI

Po dolgem prizadevanju je občina Dolina dosegla občinski grb in dvojezični prapor. 22. septembra je priredila slovesnost, na kateri je nastopil tudi Slovenski oktet.

STOLETNICA PRVE REALKE

V Idriji se je septembra zvrstilo več prireditev ob stoletnici tamkajšnje realke, prve s slovenskim učnim jezikom. Zadnja matura je bila leta 1926, saj je bilo slovensko šolstvo takrat pod udarom fašizma. Slovensko višjo šolo v Idriji, poimenovano po Juriju Vegi, so obnovili po vojni.

NUNCIJ JURKOVIČ

Vatikanski državni tajnik kardinal Sodano je 6. oktobra skupno s slovenskim metropolitom Rodetom in nuncijem v Sloveniji Farhatom v Ljubljani posvetil v nadškofa slovenskega vatičanskega diplomata dr. Ivana Jurkoviča, ki bo novembra nastopil službo v Belorusiji.

ODPOR 1941

Kot posebna številka revije Borec je septembra izšel v Ljubljani zbornik z naslovom Odpor 1941, v katerem so referati s posveta ob 60-letnici ustanovitve Osvobodilne fronte.

PRAZNIK V NEW YORKU

V New Yorku, še vedno pretresenem zaradi terorističnih atentatov, je slovenska skupnost 29. in 30. septembra praznovala 85-letnico cerkve sv. Cirila na Manhattanu, za katero ves čas skrbijo slovenski frančiškani. Prvi župnik je bil p. Kazimir Zakrajšek, sedanji, p. Krizolog Cimerman, pa je pred leti poskrbel za popolno obnovo stavbe. Slovesnosti se je udeležil tudi ljubljanski pomožni škof msgr. Alojzij Uran.

KOCBEKOV DNEVNIK

Knjižničar in publicist Mihael Glavan je za Cankarjevo založbo pripravil še eno knjigo Dnevnika Edvarda Kocbeka, in sicer za leto 1951.

PAVLETU MERKÛJU PRVA ŠTREKLJEVA NAGRADA

Komenski župan Slamič in Pavle Merkù.

Kraške občine v Sloveniji, Javni sklad za kulturne dejavnosti in Znanstveno raziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti so ustanovili nagrado Karla Štreklja za zasluge pri zbiranju in ohranjanju slovenskega ljudskega bogastva.

1. Štrekljevo nagrado so 30. septembra v Gorjanskem poddelili tržaškemu glasbeniku, jezikoslovcu in vsestranskemu kulturnemu delavcu akad. prof. Pavletu Merkùju. Ob izbranem kulturnem programu so spregovorili komenski župan Uroš Slamič, predsednik SAZU dr. France Bernik, direktor Javnega sklada za kulturne dejavnosti Vojko Stopar in nagrajeneec.

25 LET ZBORA POD LIPO

Zbor Pod lipo iz Barnasa v Benečiji, ki ga vodi Nino Specogna, je za svojo 25-letnico izdal zgoščenko, ki jo je opremila Loretta Dorbolò. Predstavil jo je 29. septembra, ko je imel tudi koncert skupno z gostujočima zboroma Jože Srebrnič iz Deskel in cerkvenega zbora iz Št. Ilja na Koroškem, kjer je župnik beneški rojak Lovro Petricig.

KIP NADŠKOFA SEDEJA

V Cerknem so 1. oktobra odkrili doprsni kip goriškemu nadškofu msgr. Frančišku Borgii Sedeju, delo Evgena Guština. Blagoslovil ga je koprski škof msgr. Metod Pirih, govoril pa je župan Jurij Kavčič. Prof. Tomaž Pavšič je poskrbel za spominsko knjižico.

TONY PETKOVŠEK 60-LETNIK

V Slovenskem narodnem domu na St. Clairu v Clevelandu so 18. avgusta praznovali 60. rojstni dan in 40-letnico vodenja slovenskih krajevnih radijskih oddaj Tonyja Petkovška. Rodil se je 21. avgusta 1941 v Clevelandu, kjer je znan tudi kot glasbeni organizator (polka!), turistični in javni delavec. Izšla je spominska knjiga, čestitali pa so mu pomožni škof msgr. Edward Pevec, predsednik mestnega sveta Michael Polenšek, svetovalec iz St. Claira Joseph Cimperman in drugi.

SLOVENSKI KOTIČEK

Radijska oddaja Slovenski kotichek v Argentini na Radiu Sinfonia, ki jo vodi Marjan Bogataj, je doživela zaporedno številko 1000. Na sporedu je vsak večer razen sobote in nedelje. Zdaj so začeli tudi s televizijskimi oddajami.

**DESETLETNICA
GIMNAZIJE V VIPAVI**

V Vipavi so 29. septembra praznovali desetletnico preoblikovanja malega semenišča oz. srednje verske šole v škofijsko gimnazijo. Letos jo obiskuje 258 dijakinj in dijakov. Doslej jih je maturiralo 162.

ANDREJ MAKEK RAZSTAVLJA

V Slovenski hiši v Buenos Airesu je Slovenska kulturna akcija 22. septembra odprla razstavo akvarelov, akrilov in pastelov 68-letnega slikarja Andreja Makeka.

150 LET MOHORJEVE DRUŽBE

Osrednja proslava ob 150-letnici ustanovitve Mohorjeve družbe, ki se je veselijo vse tri današnje Mohorjeve, v Celovcu, Celju in Gorici, je bila 28. septembra v Celovcu. Slavnostni govornik je bil tržaški pisatelj Alojz Rebutla, spregovorili pa so še mariborski in celovski škof Franc Kramberger in Alois Schwarz, slovenski predsednik Milan Kučan, predsednika Narodnega sveta koroških Slovencev Bernard Sadovnik in Zveze slovenskih organizacij Marjan Šturm, koroški deželni glavar Jörg Haider, predsednik avstrijskega parlamenta Heinz Fischer in drugi.

SLAVISTIČNI KONGRES

Letošnji Slovenski slavistični kongres je imel prvič čezmejni značaj. Začel se je 4. oktobra v Novi Gorici, naslednjega dne pa je delno potekal v Gorici. Kakih 400 udeležencev je lahko sledilo okoli 60 predavanjem in drugi ponudbi, na primer kulturnemu sporedu Pozdrav iz Benečije, Rezije in Kanalske doline, ki ga je pripravilo Slavistično društvo Trst-Gorica-Videm, povezovala pa ga je Vera Tuta Ban. Posebno pozornost so posvetili liku dr. Matije Murka in pa položaju slovenskega in drugih jezikov ob Evropskem letu jezikov.

**UMRL PEVOVODJA
IGNACIJ OTA**

12. oktobra so v rojstni Dolini pokopali priljubljenega glasbenika Ignacija Oto. Rodil se je 26. aprila 1931. Študiral je v Trstu in Ljubljani ter se posvetil glasbeni pedagogiki, predvsem pa vodenju pevskih zborov, v prvi vrsti domačega zbora Valentin Vodnik. Napisal je tudi vrsto zborovskih skladb.

ŠKOF STRES NA TEHARJAH

V nedeljo, 7. oktobra, je bila žalna slovesnost na mestu, kjer je po vojni pri Teharjah stalo komunistično uničevalno taborišče. Somaševanje je vodil mariborski pomožni škof dr. Anton Stres, ki je imel zelo odmevno pridigo. Govor med komemoracijo pa je imel teharski zapornik in bivši glavni državni tožilec Anton Drobnič.

**UMRL IZSELJENSKI
DUHOVNIK BUCIK**

V Augsburgu v Nemčiji je 9. oktobra umrl izseljenski duhovnik Jožko Bucik. Rodil se je 31. avgusta 1942 v Kanalu, v duhovnika pa je bil posvečen leta 1967 v Kopru. Med izseljence v Nemčijo je odšel leta 1972.

NOVI GLAS NA SPLETU

Tednik Novi glas iz Gorice ima svojo spletno stran z naslovom www.noviglas.it, ki ga dela takoj dostopnega po vsem svetu. Poleg drugih informacij je na internetu vsak teden tudi nekaj člankov iz zadnje številke.

**EHRlichov SIMPOZIJ
IN NOVI REKTOR V SLOVENIKU**

V Sloveniku v Rimu je bil prve dni septembra že 18. študijski simpozij, tokrat posvečen mnogostranski osebnosti duhovnika in žrtve komunizma prof. Lamberta Ehrlicha. Predstavili so tudi zbornik z gradivom lanskega Rožmanovega simpozija.

V času simpozija so ob vhodu na vrt odkrili Tisočletni rimski slovenski spomenik.

Dne 28. septembra pa je v Sloveniku nasledil rektorja prelata dr. Maksimilijana Jezernika, ki je vodil ustanovo 36 let, dosedanji vicerektor in predstojnik katedre za ekleziologije na papeški univerzi Urbaniani, 53-letni msgr. dr. Jožko Pirc, ki je živel v Sloveniku v času študija v letih 1976-82, od leta 1984 pa je bil tam podravnatelj.

4. ROCK FESTIVAL

V Praprotu je bil 21. in 22. septembra v priredbi Kraških ovčarjev 4. zamejski rock festival, ki ga je vodila Martina Krapež. Oba večera je nastopilo po deset skupin, kot gost pa pevka Lara Baruca.

IZ GORIŠKE PRETEKLOSTI

Ob 150-letnici mohorjanske ideje na Slovenskem je Goriška Mohorjeva družba izdala knjigo univ. prof. Lojzke Bratuž Iz goriške preteklosti. Gre za 14 esejev o besedilih in likih ustvarjalcev od rokopisov iz 16. stoletja dalje. Spremno besedo je napisala univ. prof. Marija Pirjevec.

TIGR POSTAVIL SPOMENIKA VIRGILU ŠČEKU IN RUDIJU TER SLAVKU URŠIČU

Andrej Slavko Uršič

čič, predsednik društva TIGR Franjo Batagelj in slavnostni govornik, pisatelj Saša Vuga. Venec je položila tudi Slovenska skupnost iz Trsta in Gorice. Izšla je še posebna brošura s sestavki Karla Kocjančiča, Boruta Rutarja, Iva Jevnikarja in Berta Pribca.

Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske je v zadnjem času opravilo dve odmevni dejanji in opozorilo širšo javnost na sicer dokaj različne, a zelo zaslužne in domoljubne osebnosti, ki so bile nekoč obsojene na pozabo.

Med cerkvijo in starim Taborom v Lokvi je društvo skupno s krajevno skupnostjo Lokev in v sodelovanju z župnijo 30. septembra postavilo doprni kip duhovniku, politiku in publicistu Virgilu Ščeku. Odkrila sta ga člana nekdanje Dijaške družine, ki jo je vodil, akad. Milko Matičetov in Ciril Kobal, ki je tudi spregovoril v imenu prirediteljev. Pozdravili so še predsednik krajevne skupnosti Živko Race, sežanski župan Miroslav Klun in koprski generalni vikar msgr. Renato Podbersič, ki je blagoslovil kip, pred slovesnostjo pod nalivom na prostem pa je vodil somaševanje in pridigal v cerkvi. Slavnostni govornik je bil časnikar in zgodovinar Marko Tavčar iz Devina.

Društvo TIGR in občina Kobarid pa sta sredi Kobarida na rojstni hiši postavila spominsko ploščo tigrovcu, povojnemu radijskemu napovedovalcu v Trstu Rudiju Uršiču in njegovemu bratu Andreju (Slavku), ki je bil časnikar in politik, po vojni med ustanovitelji Slovenske demokratske zveze v Gorici in dejanski urednik tednika Demokracija, ki ga je jugoslovanska politična policija 31. avgusta 1947 ugrabila pri Kobaridu in poskrbela, da je izginil brez sledu. Ploščo je ob krasnem vremenu pred veliko množico 14. oktobra blagoslovil župnik msgr. Franc Rupnik, govorili pa so župan Pavel Gregor-

O PADALCIH V LONDONU

V Special Forces Clubu v Londonu je nekdanji primorski padalec Ivo Božič z Mosta na Soči 4. oktobra govoril o primorskih fantih, ki so se v Afriki kot italijanski vojni ujetniki pridružili jugoslovanski vojski, da bi se borili za osvoboditev Primorske, še posebej o tistih, ki sta jih britanski tajni službi SOE in ISLD spustili kot padalce v zasluženo domovino in so po vojni večinoma doživeli skrivne likvidacije. Gosta je predstavil nekdanji častnik SOE, v Trstu živeči angleški časnikar John Earle, z zelo laskavimi besedami o Sloveniji pa se je oglasil tudi bivši veleposlanik v Sloveniji David Lloyd.

RAZSTAVA JOŽETA CIUHE

V Umetniškem in kulturnem centru Skerk v Trnovci so 6. oktobra odprli razstavo Jožeta Ciuhe z naslovom Pejsaži časa ob izteku tisočletja.

ŠALAMUN V ITALIJANŠČINI

Založba Interlinea Edizioni je pod naslovom Acquedotto izdala knjigo poezij Tomaža Šalamuna v italijanskem prevodu Giuliana Donatija.

DVE KNJIGI DR. ZOLTANA JANA

Literarni zgodovinar dr. Zoltan Jan je pri založbi Rokus v Ljubljani izdal knjigi Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945 ter Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih.

CRNGROB

Ob koncu restavriranja dveh slik, sondiranju fresk v prezbiteriju in sanaciji fresk v severni ladji cerkve Marijinega oznanjenja v Crngrobu, ki sodi v župnijo Stara Loka, so bili 8. septembra v cerkvi simpozij, kulturni spored in maša.

ZGODBE Z BISEROM

Pri Ognjišču v Kopru je izšla nova knjiga duhovnika in člana uredništva Ognjišča mag. Boža Rustje Drobne zgodbe z biserom.

UMRLA SLAVA PARTLIČ

V Mariboru, kjer se je rodila leta 1952, je 20. septembra po hudi bolezni umrla časnikarka ljubljanskega Dela Slava Partlič. Nazadnje je bila dopisnica iz Pariza.

SLOVENSKI IN AVSTRIJSKI ZGODOVINARJI

V Mariboru je bila 12. oktobra prva seja slovensko-avstrijske komisije zgodovinarjev in pravnikov, ki sta jo imenovali vladi, da bi obravnavala odnose med državama v 20. stoletju. Slovenski del vodi dr. Dušan Nečak, avstrijskega pa dr. Arnold Suppan in Stefan Karner.

ZBRANA DELA

Nekdanja Državna založba Slovenije, danes le DZS, je z izdajo dveh zvezkov Zbranih del slovenskih pesnikov in pisateljev prenehala skrbeti za slovito zbirko, v kateri je od leta 1946 izšlo že 205 znanstveno komentiranih knjig slovenskih klasikov. Odslej bo zbirka izhajala pri Obzorjih v Mariboru, ki sicer sodijo v skupino DZS. Še naprej jo bo urejal predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti France Bernik.

Tokrat sta izšla zadnji zvezek zbranih del Stanka Majcna v osmih knjigah, ki jih je uredil Goran Schmidt, in 12. knjiga zbranih del Juša Kozaka, ki še niso končana.

ZORKO SIMČIČ: DVANAJST STOLPIČEV IN P(OST) S(CRIPTUM)

Kdor je lansko leto, se pravi v letu 2000, sledil ljubljanskemu dnevniku Delo, je v ponedeljskih številkah opazil posebno kolumno v ležečem tisku, pod katero so bili podpisani nekateri slovenski kulturniki, ki so se v tisti rubriki tudi redno izmenjevali. Med njimi je bil, kar je bilo glede na usmerjenost časopisa zanimivo, tudi bivši emigrantski pisatelj Zorko Simčič. Bralec Dela je težko šel mimo njegovih prispevkov, ki so se zmeraj iskriili od ljubeznive duhovitosti in aktualne ironičnosti. Zdaj je te svoje kolumne ali, kot jih sam imenuje, stolpiče ponatisnil v sešitku iz 50 strani in jim na koncu dodal pripis, vse skupaj pa ponaslovil Dvanajst stolpičev in PS.

Zakaj je čutil potrebo po tem pripisu? Očitno zato, ker se je sam najbolj zavedal, da je literarni ključ, v katerem so kolumne napisane, namreč *ironija*, nevaren. Sam navede ugovor, ki mu ga je izrekla neka bralka: "Ali ni pot ironije nevarna? Iz ironije zdrsrneš v skepso, in ni potem samo korak, da padeš v cinizem?" Sicer pa se je sam izrecno zamislil v fenomen ironije v kolumni, ki jo je zapisal v mesecu marcu. Tam prizna, da je težko pisati satiro, a je "še težje," pravi, "ne zaiti v ironijo. Seveda ironija ni zdravilo, je kvečjemu tabletko, ki te obvarje pred padcem v krizo. In tudi to je res, da je teren ironije spolzek: hitro zdrkneš iz satire na človeške napake v zasmehovanje..."

Avtorju to uspe, ker mu je, kot sam pravi, cinizem tuj. Tuj pa mu je, ker se sredi splošnega relativizma drži vere ne samo v humanistično, ampak tudi v krščansko vrednoto. Zato mu v že omenjenem pripisu ni težko začrtati jasne meje, ločnice med ironijo in zasmehovanjem, ko pravi: "Humorist, ironik želita zabavati, kdaj tudi po horacijevsko 's smehom boljšati nravi',

zasmehovalec pa uživa v poniževanju in - v kakšnem posebnem obdobju - v diskvalificiranju nasprotnika."

Oglejmo si na hitro vsebino teh dvanajstih stolpičev.

Kolumna, napisana za januar 2000, nosi naslov "Še 365.000 dni do leta 3000" in se dotakne praznoverja pri Slovencih. Po vseh statistikah (eni slovenski, drugi pa mednarodni) naj bi bili namreč Slovenci najbolj vraževeren narod v Evropi. Avtor prizna, da je po vrnitvi v domovino srečeval ljudi, pa ne kakšnih analfabetov!, ki so usodno resno razpravljali o horoskopu in z ozirom nanj izbirali celo bodoče partnerje svojim otrokom... V februarški kolumni z naslovom "Napredek človeštva in palačinke" je tarča avtorjeve ironije genetski inženiring. Velja omeniti, kar mu je povedal prijatelj psiholog, ki se je vračal s kongresa psihologov v Moskvi, kako mu je skrbni cicero, katerega je imel ob sebi, namignil, da bi bilo zaželeno, ko bi tuji znanstveniki v svojih prispevkih ne omenjali smrti, ker da mnogi še vedno priklaplajo ta pojem na vprašanje "in potem"?

Že smo omenili, da je marčeva kolumna posvečena vprašanju ironije. Aprilska - z naslovom "Ampak, a, vendar" - pa se zavrti okrog kolekcionistične strasti, se pravi zbirateljstva, ki ga avtor duhovito raztegne od zbiranja znamk do zbiranja pregovorov. Ena najduhovitejših kolumen je junijska z naslovom "Evmemizmi in Darwin", kjer avtor ponazori svoje kramljanje o evfemističnem, se pravi polresničnem ali lažnem načinu izražanja z lastnim doživetjem. V svoji knjigi Moja srečanja z Majcnom je napisal, da, ko bi leta 1943 moral prejeti Prešernovo literarno nagrado mesta Ljubljane, je - citiramo - "moral na pogreb brata domobranca, ki je padel v neki partizanski zasedi na Primorskem". Po izidu knjige pa je bral v nekem časopisu, da bi bil moral tisti dan Simčič dobiti nagrado, "vendar - citiramo - je

moral nenadoma odpotovati". Nič manj ni duhovita julijska kolumna "Slovenske knjige in Nietzsche", kjer si avtor sposodi znano modno krilatice, da je danes vse umetnost in da smo vsi umetniki. Citira Nietzschejevo besedo: "Ne berimo ničesar, kar ni bilo pisano s srčno krvjo, in ne pišimo ničesar, česar ne pišemo s krvjo," zraven pa daje v usta svojemu prijatelju Simonu komentar: "Ali si sploh predstavljamo, kakšne posledice bi prineslo pisanje 'zgolj s krvjo'? Kakšni glavnoboli za urednika kulturne strani, da jo napolnijo: kritiki bi bili nenadoma skoraj brez dela itd." Polna literarnih referenc in žgoče duhovitosti je avgustovska kolumna "Rekel Trubar, ne rekel", ki ošvrkne naš znani manjvrednostni kompleks. Tudi septembrska kolumna z naslovom "O koristnosti abstraktnega" je kulturno-polemična in se ponorčuje iz abstraktnosti v stilu. "Od postmodernizma do karkolizma" je naslov oktobrske kolumne. V njej najdemo izraz, namreč karkolizem - ki ga menda v slovenski publicistiki uporablja samo Simčič, čeprav gre za reč, prav tako doma pri Slovencih, kakor je pri Italijanih doma njihov qualunquismo. Tukaj si avtor privoščiči mistifikacijo, ki je je polna sodobna avantgarda. Temo nadaljuje pod istim naslovom v novembrski kolumni. Deloma se je dotakne tudi v decembrski pod naslovom "O muhah in mahih", kjer je spet pod udarom oziroma - glede na elegantno obzirnost Simčičevega sloga - pod žalom avantgarda.

Že iz navedkov je bilo zaznati, kako pri tem pisatelju ne gre za lahkoumno koserstvo, ampak za eminentno kulturno in humanistično govorico, ki ji je ironija samo preoblečena vrednota. Kolumne bi bile vredne, da bi izšle ponatisnjene v knjižni obliki. Na koncu naj omenimo še, da je ilustratorka Aljana Primožič pospremila posamezne kolumne z domiselnimi humoriističnimi skicami.

A. R.

za smeh in dobro voljo

– Šef, ali naj za kurjo juho vzamem svinjsko ali goveje meso?

- Gospod kandidat, zakaj pa ste v prošnji za sprejem navedli moralno politične kvalitete in funkcije svojega očeta?

- Zato, ker jabolko ne pade daleč od drevesa.

- Ali se je tvoj v zakonu kaj spremenil?
- Močno. Včasih je govoril o srcu, zdaj pa kar naprej o želodcu.

***

- Oči, boš dal svojemu sinku par somčkov?
- Govori vendar normalno z menoj!
- O kaj, stari, odpri denarnico!

***

- Kakšna je razlika med srečnim in nesrečnim možem?
- Srečni mož ima dom, nesrečni si pa ne upa domov.

***

- Tonček, kaj je to analiza?
- To sta moja mama in teta. Mama je Ana, teta pa Liza.

Ob kozarčku
- Miha, ali si izkoristil že ves dopust?
- Ne še. Žena bo še en mesec na morju.

***

- Ali veš, kakšna je razlika med duhovnikom in polisajem?
- Kakšna neki?
- Duhovnik reče "Gospod z vami", policaj pa "Gospod, z nami!"

***

- Kaj tujci v vaši državi najbolj obiskujejo?
- Cerkve.
- Cerkve? Zakaj pa cerkve?
- Da se Bogu zahvalijo, ker so ostali pri življenju, ko se vozijo po tako zanič cestah.

***

"Ali je tole krilo res stooostno iz bombaža?" vpraša gospa prodajalka.

"Strogo zaupno povedano: samo iz bombaža je, le zadruga je iz plastike."

pisma

Predragi Čuk,

huduješ se, zakaj se že tako dolgo nisem oglasila. Kaj naj Ti rečem, bolehalo sem za to novo boleznijo, ki se zadnje čase širi tudi po Tržaškem. Ne veš, za kaj gre? Takoj Ti povem.

Gotovo se spomniš, saj se je zgodilo nedaleč od obeliska, na katerem Ti navadno čepiš, kako je pred kakimi desetimi leti tedanji tržaški župan Staffieri užaljeno zapustil srečanje s konzulto v openskem Prosvetnem domu, češ da ga publika žali, in se tako izognil realnim problemom.

Istotako je 11. septembra t.l. užaljeno zapustil sejo vzhodnokraškega rajonskega sveta sedanji župan, ker si je nekdo drznil načeti nerešeno vprašanje dvojezičnih letakov za simpozij o medvedih.

Ker se je tudi goriški župan čutil užaljenega zaradi pisanja Primorskega dnevnika 6.9.01 o "hladnih odnosih med Goricama", sem nujno prišla do zaključka, da mora to biti nekaj tipičnega za župane. Očitno pa je ta bolezen zelo nalezljiva, če se tudi član pripravljalnega odbora Bazoviške proslave čuti užaljenega zaradi javnega obračuna z napakami povojne dobe. Ko bi nekdanja/sedan-

ja levica bila zmožna nepristranskega pogleda v lastno preteklost, ne bi bilo treba, da drugi to zanjo storijo, se Ti ne zdi?

Na Spetičevo vprašanje: "Kaj bi se zgodilo, če bi si na eni prihodnjih skupnih proslav kak predstavnik levice privoščil govor, kakršnemu smo bili priča letos na bazovski gmajni?" bi brez oklevanja lahko odgovorili: "Čudež!" Morda pa smo že na pravi poti, saj je vprašanje mogoče interpretirati tudi kot spodbudo k temu, preden ji še kdo postreže s kakim obračunom.

Vidiš, tudi sama sem se čutila nekoliko užaljena, ker nisi reagiral na moja prejšnja pisma, pa sem se domislila latinskega izreka: Errare humanum est, sed perseverare diabolicum. In ker se mi, živali, ne ravnajo po človeškem zgledu, sem si očistila kljun v mehkem puhu svojega perja, izrula pero iz leve perutnice, se ozrla na levo in desno in Ti napisala te vrstice.

Kaj praviš? Da se dandanes bolj malo učijo latinščine? No, potem mi je pa marsikaj jasno.

Tvoja Sovica

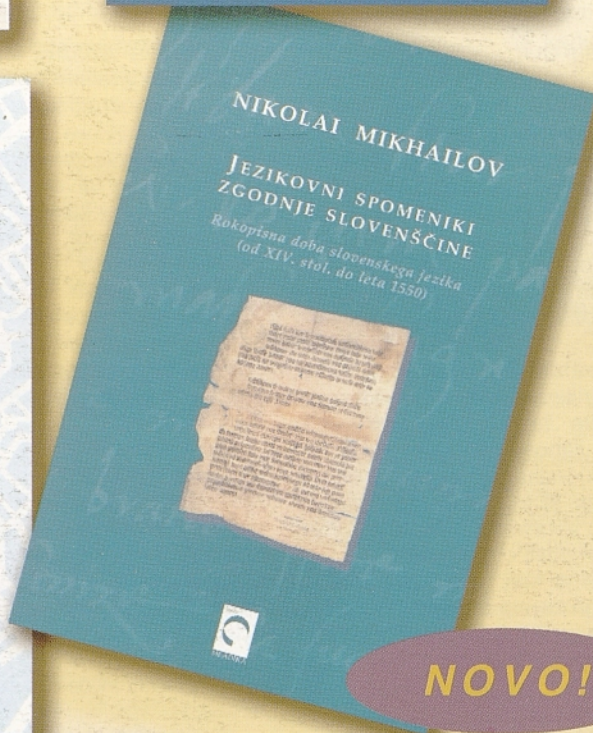
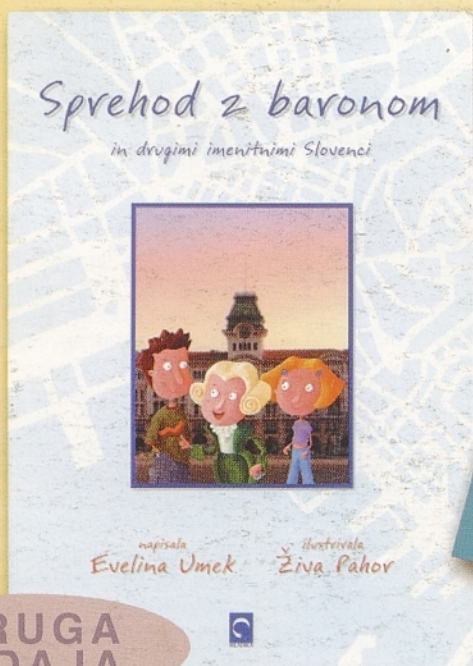
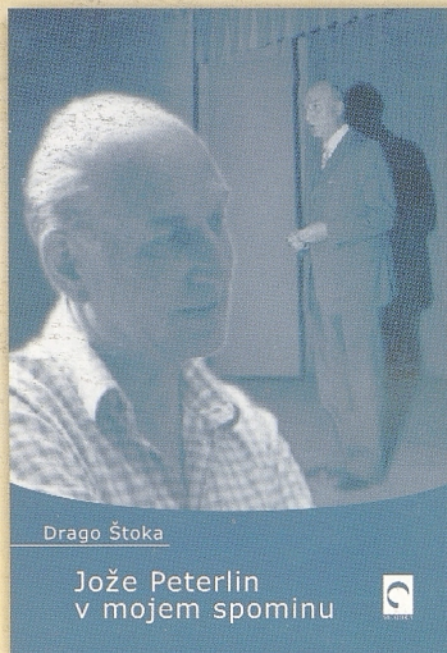
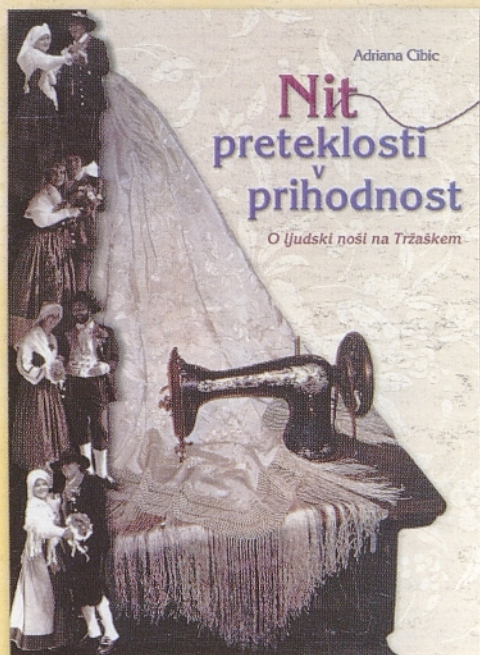
listnica uprave

DAROVI V TISKOVNI SKLAD

Boženka Štoka, Kontovel - 10.000 lir; Mitja Bitežnik, Opčine - 60.000 lir; Liza Pleničar, Enfield, Velika Britanija - 16.000 lir; Janez Gradišnik, Ljubljana, Slovenija - 15.000 lir; Jože Kurinčič, Vrhnika, Slovenija - 5.000 lir; Anda Peterlin, Kamnik, Slovenija - 15.000 lir; Jože Strgar, Črnuče, Slovenija - 5.000 lir; Tine Velikonja, Ljubljana, Slovenija - 5.000 lir; Mihajla in France Habjan, Toronto, Kanada - 10.000 lir; Simon Prescheren, Trbiž - 60.000 lir; Marija Rus, Ljubljana, Slovenija - 5.000 lir; Jože Bernik, Škofja Loka, Slovenija - 204.212 lir; Merku Peter, Erlangen, Nemčija - 110.000 lir.

Čas za obdarovanje dobro knjigo je vs

DRUGA IZDAJA

NOVO!

Mladika